

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta pedagogická
Katedra historie
Studijní program Bakalářské studium
Studijní obor Historie se zaměřením na vzdělávání

Bakalářská práce
APARTHEID V JIŽNÍ AFRICE

Lucie Čimerová

Vedoucí práce:

PaedDr. Naděžda Morávková Ph.D.

Katedra historie

Fakulta pedagogická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí mé Bakalářské práce PaedDr. Naděždě Morávkové, Ph.D. za podnětné připomínky, ochotu při vedení práce a v neposlední řadě za zapůjčení zahraniční literatury.

OBSAH

ÚVOD.....	5
-----------	---

1. RASISMUS

1.1 Definice rasismu.....	7
1.2 Rasa versus národ.....	7
1.3 Protorasismus.....	8
1.4 Rasismus v historických interpretacích.....	8

2. HISTORIE JIHOAFRICKÉ OBLASTI

2.1 Předchůdci člověka.....	10
2.2 Původní obyvatelé.....	11
2.3 Holandská kolonizace.....	12
2.4 Britská nadvláda.....	14
2.5 Velký Trek.....	15
2.6 Vytváření bělošského státu.....	17
2.7 Afrikánský nacionalismus.....	20
2.8 Černošská opozice.....	20

3. ÉRA SEGREGACE, 1910 - 1948

3.1 Vznik Jihoafrické unie.....	22
3.2 Rasové zákonodárství.....	23
3.3 Vzrůst afrikánského nacionalismu.....	26
3.4 Černošská opozice.....	27
3.5 2. světová válka.....	28

4. ÉRA APARTHEIDU, 1948 – 1978

4.1 Všeobecné volby roku 1948.....	30
4.2 Série nových nacionalistických a rasistických zákonů.....	31
4.3 Vytváření domovin a „nezávislých“ států.....	33
4.4 Změny v černošském vzdělávání.....	34
4.5 Sled represivních zákonů neustává – „WHITES ONLY“.....	35
4.6 Organizace, bojující proti obludné mašinerii apartheidu.....	37
4.6.1 Congress of the People.....	37
4.6.2 African National Congress (ANC).....	37
4.6.3 Youth League.....	38
4.6.4 Umkhonto we Sizwe (MK).....	39
4.6.5 Pan Africanist Congress (PAC).....	39
4.6.6 Poqo.....	39
4.6.7 Federation of South African Women (FSAW).....	39
4.6.8 Odborové organizace.....	40
4.7 Krveprolití jménem Sharpeville.....	41
4.8 Od nenásilných kampaní k ozbrojenému boji.....	42
4.9 Klid neznamená souhlas.....	42
4.10 Soweto epicentrem vzdoru.....	43
4.11 Bělošský odpor.....	45
4.12 Jihoafrická politická scéna.....	46
4.12.1 Léta padesátá.....	47
4.12.2 Republice vstříc.....	47
4.12.3 60. a 70. léta.....	48
4.13 Německá jihozápadní Afrika / Namibie.....	48
4.14 Ekonomika Jižní Afriky.....	48
4.15 Zahraniční odezva na rasistickou politiku.....	49
4.15.1 Organizace spojených národů.....	49
4.15.2 Spojené státy americké.....	50

5. APARTHEID V KRIZI, 1978 – 1989

5.1 Blýská se na lepší časy.....	51
5.2 Nástup P. W. Bothy k moci.....	51
5.2.1 Rasová přehrada má první pukliny.....	52
5.2.3 Pro-apartheidní hnutí.....	53
5.3 Sílicí rezistence Afričanů proti apartheidnímu režimu.....	53
5.4 Situace se stává neudržitelnou.....	54
5.5 Nabídka svobody.....	55

6. DEMONTÁŽ APARTHEIDU A ZROZENÍ DEMOKRACIE

6.1 Reformní proces v režii tandemu de Klerk & Mandela.....	56
---	----

ZÁVĚR.....	57
-------------------	-----------

RESUMÉ.....	60
--------------------	-----------

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	62
---------------------------------------	-----------

SEZNAM PŘÍLOH.....	66
---------------------------	-----------

PŘÍLOHY

ÚVOD

Důvod, proč jsem si zvolila za téma své kvalifikační práce politiku rasové segregace a diskriminace na území Jižní Afriky, zdá se být naivním. Jako dítka školou povinnému se mi do rukou dostala knižní sága z pera jistého jihoafrického spisovatele, která mapovala historii jihoafrického rasového soužití. Zpočátku, neznalá historických faktů, jsem nemohla uvěřit tomu, že je něco takového reálně proveditelné. Postupem času jsem zjišťovala, že příběh je založen na skutečných faktech, a že *Ossewa Brandwag*, *Umkhonto we Sizwe*, *Pogo* a *Black Sash* nejsou pouhým výplodem autorovy fantazie.

O deset let později při výběru tématu své bakalářské práce tak bylo téma *apartheidu* jasnou volbou. Chtěla jsem najít odpovědi na mnoho vyvstalých otázek. Kde má kořeny rasismus, uplatňovaný bělošskou menšinou vůči černošské většině? Jak bylo konkrétně uplatňováno rasové zákonodárství před nástupem Národní strany k moci? Jakými zákony byla omezena samotná existence Afričanů na půdě Jižní Afriky?

O problematice *apartheidu* vyšlo mnoho knih, článků i studií. Většina prací je publikována v angličtině, nesrovnatelně méně jich bylo vydáno v jazyce českém. Bohužel knihy u nás vydané před rokem 1989 jsou znatelně prodchnuty komunistickým žargonem. Detailní přehled o jihoafrické historii mi poskytla především kniha *Dějiny Jižní Afriky* od Otakara Hulce. Neméně důležitým zdrojem informací bylo taktéž dílo Leonarda Thompсона *A History of South Africa*. Třetím nepostradatelným zdrojem pro mě byla brožura vydaná OSN *Zločin proti lidstvu*, z níž jsem čerpala především číselné údaje. Tyto tři stěžejní zdroje jsem doplňovala další, neméně důležitou literaturou se specifictější tematikou. Všeobecný pohled do mašinerie totalitního státu mi poskytla Hannah Arendtová ve své knize *Původ totalitarismu I-III*. Informace o zrodu a vzrůstu afrikánského nacionalismu jsem našla v knize F. A. van Jaarsvelda *The Awakening of Afrikaner Nationalism*.

Předložený text je chronologicky členěn do šesti kapitol. První kapitola se zabývá samotným rasismem. Mimo jeho definice a nástinu vývoje předkládá také exkurz do prehistorie rasistického smýšlení. V kapitole druhé se věnuji jihoafrické historii od samotného počátku až po ustanovení Jihoafrické unie roku 1910. Zde lze zpozorovat zrod afrikánského nacionalismu a posléze jeho postupný vývoj a vzestup. Ve třetí kapitole pojednávám o období v letech 1910-1948, kdy začíná oficiální uplatňování rasového zákonodárství vůči černošskému obyvatelstvu.

V kapitole čtvrté nepostupuji bezpodmínečně chronologicky, avšak vždy v zájmu utvoření uceleného obrazu dění. Kapitola začíná volbami v roce 1948, po nichž se moc se dostává do rukou Národní strany a tvrdé apartheidní zákony začínají na Afričany dopadat v plné síle. Pouze na základě rasové klasifikace je určován rozsah práv a svobod té či oné rasy. Vláda rozhoduje o tom, kde Afričan může žít, kde bude pracovat, jakého vzdělání může dosáhnout, koho si může vybrat za sexuálního partnera, zda bude mít dotyčný politická práva. Ale i na jakých lavičkách může sedět či jaké telefonní budky či pláže může používat. Rezistenci Afričanů proti režimu dokládají především vzpoury po masakru v Sharpeville a událostech v Sowetu. Apartheid však nebyl nesmrtelný, což dokládají poslední dvě kapitoly. Po krizi režimu v letech 1978-1989 přichází jeho demontáž. Nic už tak nebrání vzniku nové, svobodné Jižní Afriky.

Cílem mé práce je čtenáři poskytnout ucelený obraz apartheidu jako oficiální státní doktríny v letech 1948-1989. V textu se budu snažit poukázat na historické kořeny biologicky motivované rasové segregace, která ve zmíněném období vyvrcholila institucionalizováním rozsáhlého socio-kulturního inženýrství. Stranou nezůstanou ani hnutí bojující za odstranění rasistické ideologie, kterým věnuji velkou část kapitoly čtvrté.

1. RASISMUS

1.1 DEFINICE RASISMU

Rasismus neboli rasová nesnášenlivost jest jedním z nejhorších a nejnebezpečnějších projevů netolerance. Vychází z teorie rozdělení lidstva na různé skupiny - „rasy“ – dle biologických znaků. Na základě tohoto rasového rozlišení poté vyvozuje politické¹ a sociální závěry. Za základ rozvinutějších forem rasismu je možno považovat *výslovně formulované předpoklady o povaze, schopnostech a osudech jednotlivých ras.*² Teorie rozdělení lidských ras se stává rasismem v případě, kdy je využita *k prosazení či ospravedlnění sociální hierarchie a k reprodukci sociální, politické nebo ekonomické nerovnosti.*³

1.2 RASA versus NÁROD

Během středověku a raného novověku konceptualizace ras v moderním slova smyslu neexistovala⁴, pojem rasa se vykládal obdobně jako národ. Národem je myšleno společenství lidí, spojené svým původem. Národní identitu je možno během života změnit „naturalizací“ k národu jinému - na rozdíl od rasové příslušnosti, která je pevně daná genetickými, biologickými a tělesnými znaky.⁵ Národ je v podstatě abstraktní pojem, který je v ideálu spojen s kulturní a etnickou homogenitou. Vzniká na určitém území prosazením kultury většiny za pomoci politického a hospodářského tlaku. Většina menšin pak *„ohnula svůj hřbet“ a prostřednictvím státních orgánů udržujících disciplínu byla asimilována.*⁶ Na světě se nesetkáme s žádným národem, který by byl zastoupený pouze jednou ze tří základních lidských ras.⁷

¹ Typickým příkladem projevu politického rasismu jest rasová segregace v podobě jihoafrického apartheidu.

² HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, str. 237.

³ BUDIL, I. T. Historické proměny rasové teorie a ideologie In: BUDIL I. T. *Dějiny, rasa a kultura: sborník příspěvků z interdisciplinárního symposia o problematice ras*. Plzeň, 5. května 2005. Ústí nad Labem: Nakladatelství Vlasty Králové, 2005, ISBN 80-903412-4-1, s. 8.

⁴ BUDIL, I. T. Historické proměny rasové teorie a ideologie In: BUDIL I. T. *Dějiny, rasa a kultura: sborník příspěvků z interdisciplinárního symposia o problematice ras*. Plzeň, 5. května 2005. Ústí nad Labem: Nakladatelství Vlasty Králové, 2005, ISBN 80-903412-4-1, s. 8.

⁵ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, str. 236.

⁶ KAGER, Thomas. Ochrana menšin: mezi multikulturalismem a kulturním apartheidem. In: MACHALOVÁ, Tatiana (a kol.). *Lidská práva proti rasismu*. Brno: DOPLNĚK, 2001. ISBN 80-7239-099-6, s. 46.

⁷ WOLF, Josef. *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti*. Praha: Karolinum, 2000.

1.3 PROTORASISMUS

Jako „prehistorii rasistického myšlení“⁸ je označována mnohými badateli španělská doktrína *limpieza de sangre*.⁹ Cílovou skupinou, na níž byla uplatňována, se stali Židé a muslimští konvertité – ti byli diskriminováni, vylučováni z veřejného života a mnohdy se po nich vyžadovali certifikáty prokazující čistotu krve.¹⁰ Důležité semínko, obhajující doktrínu jihoafrické¹¹ rasové segregace, zasévá již biblická legenda o Noemových synech, obsažená ve starozákonní knize Genesis (9.18-9.27):

*Proklet buď Kenaan,
ať je nejbídnějším otrokem svých bratří!
Požehnán buď Hospodin, Bůh Šémův,
ať je Kenaan jejich otrokem!*¹²

Kenaanci se tak stali západní metaforou převážně afrických národů, poskytujících otrockou pracovní sílu.

1.4 RASISMUS V HISTORICKÝCH INTERPRETACÍCH

První definice rasy se objevily ve francouzských slovnících – psal se rok 1694 a *Dictionnaire de l'Académie Française* definoval „rasu“ jako „pokrevní linii“, „pokrevní příbuzenství“.¹³

Joseph Arthur Comte de Gobienau v roce 1853 publikoval své dílo „*Esej o nerovnosti lidských ras*“¹⁴, v níž dělí rasy na tři základní – černou, žlutou a bílou. Rasové složení lidských populací dle Gobieneaua předurčuje jejich osud¹⁵ a křížení různých ras pak vyvolává jejich pád.¹⁶

⁸ MACHALOVÁ, Tatiana. Co znamená rasismus? In: MACHALOVÁ, Tatiana (a kol.). *Lidská práva proti rasismu*. Brno: DOPLNĚK, 2001. ISBN 80-7239-099-6, s. 91.

⁹ Doktrína „čistoty krve“ byla produktem reconquisty.

¹⁰ BUDIL, I. T. Historické proměny rasové teorie a ideologie In: BUDIL I. T. *Dějiny, rasa a kultura: sborník příspěvků z interdisciplinárního symposia o problematice ras*. Plzeň, 5. května 2005. Ústí nad Labem: Nakladatelství Vlasty Králové, 2005, ISBN 80-903412-4-1, s. 12.

¹¹ O bibli se opírala taktéž obhajoba rasové segregace v U.S.A., hlásaná Ku Klux Klanem.

¹² Bible. *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. Ekumenický překlad, Praha, 1985, str. 28-29.

¹³ MACHALOVÁ, Tatiana. Co znamená rasismus? In: MACHALOVÁ, Tatiana (a kol.). *Lidská práva proti rasismu*. Brno: DOPLNĚK, 2001. ISBN 80-7239-099-6, s. 89.

¹⁴ „*Essai sur l'Inégalité des Races Humaines*“

¹⁵ Gobieneauovy pesimistické předpovědi o hrozícím úpadku civilizace, jež měl následovat po křížení ras, použili později nacisté jako podklad ke své politice.

¹⁶ MACHALOVÁ, Tatiana. Co znamená rasismus? In: MACHALOVÁ, Tatiana (a kol.). *Lidská práva proti rasismu*. Brno: DOPLNĚK, 2001. ISBN 80-7239-099-6, s. 91.

Gobieneau však nebyl zdaleka první, kdo veřejně prezentoval svůj rasistický názor. Tři roky před vydáním jeho „*Eseje o nerovnosti lidských ras*“ přichází skotský anatom Robert Knox s tím, že „*rasa neboli dědičný původ je vším, dává člověku jeho cejch.*“¹⁷ Podle Knoxe je možné všechny politické a institucionální změny vysvětlit prostřednictvím rasových faktorů.¹⁸

Jedním z prvních historiků rasismu byl Théophile Simar – jeho historie tzv. „rasové doktríny“¹⁹ byla vydána v Bruselu v roce 1922 – v této historické práci patrně jako první použil termíny „rasista“ a „rasismus“. Kritickou pozornost zaměřoval především na doktrínu germánské nadřazenosti nad ostatními Evropany. V podobném duchu se nese dílo Američana Franka H. Hankinse „*The Racial Basis of Civilization*“, vydané v roce 1926.

Termín „rasismus“ uvedl v obecnou známost Magnus Hirschfeld, když jím nazval svou knihu, ve které líčí historii a analyzuje a vyvrací rasovou doktrínu, kterou s sebou přinesli a zavedli do praxe nacisté, jakmile převzali kontrolu nad Německem.

Myšlenka apriorní rozdílnosti lidí měla kromě svých zastánců pochopitelně i své odpůrce. Mezi nejvýznamnější z nich řadím německého filosofa J.G. Herdera a taktéž německého politika-přírodovědce A. von Humboldta. V padesátých letech 20. století vystupuje s výraznou kritikou rasismu skupina vědců pod vedením antropologa A. Montagua – „*rasa*“ je pro ně *důsledkem dezinterpretace variability, která existuje mezi různými etnickými skupinami*²⁰ a pojem samotný pak nemá žádnou teoretickou hodnotu.

Vrchol historie rasismu můžeme zpozorovat především ve dvacátém století se vzestupem a pádem rasistických režimů. Jako tři jasné příklady teoretického i praktického rasismu uvádím ponižování, lynčování a rasovou segregaci Afroameričanů na americkém Jihu, nacistickou demonizaci a vyhlazování evropských Židů a odmítání občanství a ekonomický útlak domorodého obyvatelstva v Jižní Africe v době apartheidu.²¹

¹⁷ BUDIL, I. T., Historické proměny rasové teorie a ideologie In: BUDIL I. T. *Dějiny, rasa a kultura: sborník příspěvků z interdisciplinárního symposia o problematice ras*. Plzeň, 5. května 2005. Ústí nad Labem: Nakladatelství Vlasty Králové, 2005, ISBN 80-903412-4-1, s. 9.

¹⁸ Více viz KNOX, Robert. *The Races of Men: A Fragment*.

¹⁹ „*Étude critique sur la formativ de la doctrine des races*“

²⁰ MACHALOVÁ, Tatiana. Co znamená rasismus? In: MACHALOVÁ, Tatiana (a kol.). *Lidská práva proti rasismu*. Brno: DOPLNĚK, 2001. ISBN 80-7239-099-6, s. 95.

²¹ FREDRICKSON, George M. *Racism – a short history*. Princeton : Princeton university Press, 2002, s. 16-17.

2. HISTORIE JIHOAFRICKÉ OBLASTI

2.1 PŘEDCHŮDCI ČLOVĚKA

Africký kontinent je dnes spolu s Asií a Evropou označován za kolébkou lidstva. Přibližně před čtyřmi miliony let se zde, v příznivě teplé oblasti mezi obratníky Raka a Kozorooha, z dřívějších primátů vyvinuli hominidé. Ti jsou považováni za počátek lidského rodu.

V jižní Africe nebyl archeologický průzkum systematický, a tak doklady o tom, že i nejj jižnější africké území bylo obýváno prvními předchůdci člověka, dokládají spíše náhodné objevy, jež souvisely s důlní činností.²² Prvním nálezem na počátku 20. století se stala fosilní lebka²³, objevená nedaleko vesnice Taungů²⁴. Tento nově objevený živočišný druh je všeobecně znám jako *Australopithecus africanus*. Lebky dospělých jedinců druhu *Australopithecus africanus* se taktéž našly v transvaalských jeskyních u Sterkfonteinu a Makapansgatu²⁵. Jejich stáří se odhaduje na 2,5 – 2,75 mil. let²⁶. Na dalších nalezištích Kromdraai a Swartkrans byly nalezeny kosterní pozůstatky předků lidských bytostí – *Australopithecus robustus*²⁷.

Několik miliónů let bylo zapotřebí, aby se z tohoto druhu vyvinula vyšší lidská bytost. Nálezy z počátku 60. let 20. století dokládají přítomnost *Homo erectus*, a to opět v oblasti Transvaalu. Vývoj pokračoval k vyvinutějšímu *Homo primagenius*²⁸. Další důležitý nález, učiněný nedlouho po první světové válce v Broken Hillu, nám odkryl pozůstatky *Homo rhodesiensis*²⁹, jehož stáří lze odhadnout na 115 000 let. Po druhé světové válce došlo k několika dalším objevům, z nichž nejznámější jsou z jeskyně Mwulu a Cave of Hearths³⁰.

V poslední době bylo objeveno velké množství nalezišť³¹, dokládající přítomnost typu *Homo sapiens sapiens*.

²² Různé archeologické nálezy byly nalezeny především při hledání zlata, diamantů a při stavbě silnic a železnic.

²³ Značná nevýhoda tohoto nálezu byla ta, že šlo o lebku přibližně šestiletého dítěte.

²⁴ Nachází se v severozápadní části Jihoafrické republiky, poblíž hranic s Botswanou.

²⁵ Mapa archeologických nálezů na území Jižní Afriky viz obrazová příloha č. 1.

²⁶ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 8.

²⁷ Vyznačovaly se o poznání většími čelistmi a silnějšími kostmi – a tedy i mohutnějším svalstvem.

²⁸ Druh *Homo primagenius* lze vymezit obdobím mezi pěti až dvěma sty tisíci lety – geologicky střední pleistocén.

²⁹ V Evropě známý jako *Homo neanderthalensis*.

³⁰ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 9.

³¹ Např. Klasies River Mouth, Fish Hoek, jeskyně Ingwavuma, Florisbad či Tuinplaas na náhorní plošině Springbok Flats.

2.2 PŮVODNÍ OBYVATELÉ

Nejstarší historické období v Africe můžeme periodizovat na dobu kamennou a železnou. V období asi před 50 000 lety lze na území Jižní Afriky rozeznat faueresmithskou kulturu. Přejídné období mezi střední a mladší dobou kamennou je ve znamení kultury magosiánské a kultury z nalezišť v Howiesonově Poortu³². Již od mezolitu můžeme také na této části kontinentu nalézt přímé potomky khoisánského obyvatelstva, pravěkou boskopoidní populaci. Neolitickou kulturu dělíme dle významných archeologických nalezišť na smithsfieldskou a wiltonskou³³. Doba železná je spjata v Jižní Africe s příchodem bantusky hovořících černošských kmenů, které se zde usídlily po boku Sanů a Khoikhoiů.

Lovečtí Sanové³⁴ po sobě zanechali i přes velmi řídké osídlení velké množství skalních kreseb, především v Dračích horách a pobřežních jeskyních. Nejstarší z těchto nástěnných maleb, které znázorňují hlavně průběh lovu, jsou starší než paleolitické umění v západní Evropě. Lingvistické výzkumy potvrdily 4 odlišné jazykové skupiny Sanů, všem jsou však společné specifické mlaskavky³⁵.

Pastevečtí Khoikhoiové,³⁶ původně nazývaní Hotentoti, jsou dnes na rozdíl od Sanů považováni za vyhynulé. Protokhoikhoiské obyvatelstvo původně chovalo skot v severní Botswaně. Ve 12. století byli ovšem pod tlakem černošských kmenů ze severu nuceni k migraci. Část z nich se vydala na jihovýchod do oblasti Natalu, část na jih do Kapska, kterého dosáhli nejpozději v 15. století. Soužití Khoikhoiů a Sanů bylo většinou poklidné a zřejmě se i dorozumívali bez problémů³⁷.

Negroidní populace do Jižní Afriky postupně pronikala od řeky Limpopo na severovýchodu. Živili se převážně zemědělstvím a již znali výrobu a zpracování železa.

Začaly také vznikat první vnitrozemské kmenové celky se společnou organizací, jazykem a kulturou – například kmenové uskupení předchůdců dnešních Sotho/Čwanů. Přesnou posloupnost ve vývoji domorodých kmenů před počátkem evropské kolonizace nelze určit, historické výzkumy čerpají pouze z dochované ústní tradice. Jisté je ovšem to, že na jihoafrickém území sídlilo nepřeborné množství kmenových celků a klanů.³⁸

³² HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 12.

³³ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 14.

³⁴ Viz Příloha č. 2.

³⁵ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 18.

³⁶ Viz Příloha č. 3.

³⁷ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 19-23.

³⁸ Kgathové, Tlokwové, Xhosové, Zuluové, Mtetvové, Mpondové, Tsongové, Vendové, Rolongové, Huručevové, Ndebele aj.

2.3 HOLANDESKÁ KOLONIZACE

V 15. století se mořeplavci odvážili riskovat, potlačili své představy o ploché zemi a díky tomu objevili cestu do Indie obeplutím afrického kontinentu. Tím pozvolně začal věk neomezené západní nadvlády – téměř čtyři století trvající evropské hegemonie.³⁹ Jako první přistál u jihoafrického pobřeží Bartolomeo Dias roku 1488, a to na místě dnes známém jako Mossel Bay⁴⁰. Diase následuje o deset let později Vasco da Gama, který se svou flotilou čtyř karavel přistál v St. Helena Bay. Po následujících 100 let jsou vody kolem jižní Afriky v portugalských rukou. Portugalci podnikali námořní cestu do Indie pravidelně jednou ročně. Jedním ze zdrojů obrovských portugalských příjmů byl obchod s otroky⁴¹, na nějž měli po celé 16. století monopol⁴². Území jižní Afriky postihl však pouze okrajově⁴³, jelikož Portugalci nepronikli hlouběji do vnitrozemí. Na pobřeží nezakládali osady, ale pouze zde doplňovali zásoby jídla a vody pro další cestu. Po několika špatných zkušenostech⁴⁴ z obav před střety s domorodými Khoikhoi přistávali raději severněji v Mosambiku či na ostrově Sv. Heleny⁴⁵.

Holanďané u jihoafrického pobřeží přistávali příležitostně od konce 16. století. V roce 1652 založila holandská Východoindická společnost námořní stanici, z níž později vyrostlo Kapské Město⁴⁶. Úkolem vybudování zásobovací stanice byl pověřen Jan van Riebeeck⁴⁷, který měl „zachovávat dobré vztahy s okolními domorodci v zájmu pravidelného výměnného obchodu, aby byl vždycky dostatek zásob pro posádky proplouvajících lodí“⁴⁸. Konflikty s domorodci však na sebe nenechali dlouho čekat, hlavně kvůli zabírání khoikhoiských pastvin, loupení jejich dobytka (postupem času Khoikhoiové nebyli schopni a ochotni dobytek prodávat či směňovat⁴⁹) a postupného zatlačování Khoikhoiů i Sanů do vnitrozemí.⁵⁰ Během dvacetileté správy Simona van der Stella se

³⁹ KENNEDY, Paul. *Vzestup a pád velmocí. Ekonomické proměny a vojenské konflikty v letech 1500-2000*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996, ISBN 80-7106-173-5, s. 46.

⁴⁰ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 48.

⁴¹ Otroctví existovalo v Africe už před příchodem evropských koloniálních mocností, avšak otroky byli tehdy nejčastěji váleční zajatci, odsouzení a dlužníci. Také nebyli odsouzeni k věčnému otroctví, ale měli možnost postupně se integrovat do kmenového společenství a v dalších generacích tak sociálně splynout se svobodnými členy kmene.

⁴² LACINA, Karel. *Nejnovější dějiny Afriky*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1987, s. 47.

⁴³ Přestože jich tisíce putovaly na východ do Indie i na západ do „Nového světa“.

⁴⁴ Např. roku 1510 byl 1. portugalský vicekrál v Indii zabit spolu se 60 portugalskými průvodci ve Stolové zátocce.

⁴⁵ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 50.

⁴⁶ Založení námořní stanice doporučovala zpráva nedobrovolných ztroskotanců. Ti byli nuceni strávit na jihoafrickém pobřeží jeden rok, a to po ztroskotání lodi holandské flotily v březnu roku 1648. Mezi nimi byl i lodní lékař Jan van Riebeeck.

⁴⁷ Jan van Riebeeck spravoval Kapsko ve funkci nejvyššího místního velitele, byl podřízen holandské Východoindické společnosti. Viz Příloha č. 4.

⁴⁸ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 61.

⁴⁹ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 67.

⁵⁰ LACINA, Karel. *Nejnovější dějiny Afriky*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1987, s. 57.

malá kapská osada rozrostla do kolonie, která se rozkládala na několika stovkách kilometrů čtverečních. Spolu s rozlohou se navyšoval počet příchozích osadníků⁵¹, převážně z Holandska⁵², Německa a po roce 1685⁵³ také emigrující francouzští hugenoti⁵⁴. Tito nově příchozí se brzy asimilovali a jejich novou řečí se stala směs evropských i černošských jazyků - především zjednodušené holandštiny - takzvaná afrikánština.⁵⁵

Brzy bylo evropskými příchozími zabráno veškeré území mezi Kapským poloostrovem horami na severu a severovýchodě. Hlad po půdě a neochota osadníků podrobit se autoritě vedla k pronikání putujících trekboerů⁵⁶ do vzdálenějších oblastí jižní Afriky, obývaných domorodými kmeny. Územní expanzi trekboerů zastavila až extrémně suchá oblast na severu. Domorodci, kteří nebyli vytlačeni trekboery a jejich komandy⁵⁷ na sever, se asimilovali. Překážkou bylo také území Xhosů 700 kilometrů severovýchodně od Kapského města. Od konce 70. let 18. století proběhlo na území xhoských kmenů během následujícího století devět tzv. pohraničních válek mezi domorodci a búrskými osadníky. První dvě války proběhly za vlády holandské Východoindické společnosti, zbývající pod vládou Britů. Tento konflikt, jeden z nejdelších a nejkrvavějších, skončil búrským vítězstvím a ovládnutím celého xhoského území.⁵⁸

⁵¹ Ve své domovině většinou patřili mezi nejchudší vrstvu s nijakou perspektivou, v nové vlasti dostali přidělené pozemky, byli delší dobu formálně ve službách Holandské východoindické společnosti, neměli žádná politická práva a měli povinnost vykonávat vojenskou službu.

⁵² Holandští osadníci si říkali Búrové.

⁵³ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 67.

⁵⁴ Ve Francii pronásledování po zrušení ediktu Nantského.

⁵⁵ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 63.

⁵⁶ Soběstační pastevcí a lovci, putující na volských potazích za novými pastvinami, mezi nimi mnozí negramotní kalvinisté.

⁵⁷ Komanda byla neoddelitelná součást života trekboerů – ozbrojené jízdní oddíly dobrovolníků potlačující odpor Sanů a khoikhoiských kmenů.

⁵⁸ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 79.

2.4 BRITSKÁ NADVLÁDA

Na samém sklonku 18. století se díky důsledkům evropských konfliktů vylodili v Kapsku Britové⁵⁹. V roce 1803 získalo Nizozemí díky Amienskému míru⁶⁰ Kapsko zpět, avšak na pouhé tři roky. Oficiálně Velká Británie anektovala Kapskou kolonii v rámci vypořádání⁶¹ po napoleonských válkách roku 1815.⁶² Na nově získaném území postupně zavedla nový pořádek, počínající zákazem obchodu s otroky v roce 1807. Kruté zacházení búrských farmářů s černošskými sluhy se začalo stíhat – nejprve díky nařízení č. 50 z roku 1828, které omezuje *dosud nekontrolovatelnou evropskou nadřazenost nad neevropskými pracovními silami*.⁶³ a následně zrušení otroctví v celém Britském impériu, vydané roku 1833.⁶⁴ Tím se Britové rozhodně nezavděčili Búřům, kterým hlavní část pracovní síly zajišťovali právě otroci. Búřové byli takovým vývojem ohromně rozhořčeni a představu rasové rovnosti nebyli schopni akceptovat. Zde můžeme pozorovat začátek krize nezávislého búrského životního stylu. Po zvýšení cen půdy, dosazení britských úředníků do farmářské samosprávy, zřízení okružních soudů dle britského soudního řádu⁶⁵ a roku 1827⁶⁶ zavedení angličtiny na úřadech, soudech a školách byli Búřové ještě nespokojenější. Zároveň britská vláda zorganizovala velkou přistěhovaleckou akci⁶⁷ Britů, především na východní pobřeží. Ti ale neasimilovali s přistěhovanci předchozími, většina z nich se uplatnila ve městech jako obchodníci či řemeslníci a dali tak základ silné střední vrstvě obyvatelstva.⁶⁸

V té době rostla nenávist jak přistěhovalců vůči početnému černošskému obyvatelstvu, tak i mezi Brity a Búry. Búřové se považovali za „jediné původní“ obyvatele Jižní Afriky, *radikálně čisté vyvolence na černém kontinentu*.⁶⁹ Cítili se ponižovaní Brity a vzrůstaly v nich nacionalistické tendence.⁷⁰ Búřové trpěli přehnanými obavami a falešnými představami, že britská správa je zaujatá ve prospěch černošských kmenů a chce *podvrátit jejich postavení*.⁷¹

⁵⁹ Britové se vylodili s posvěcením oranžského exilového dvora – byl to protiváha francouzské okupace Holandska, současně s obavami o ohrožení námořní cesty do Indie, pokud by se její jižnější výspa Afriky dostala do francouzských rukou.

⁶⁰ HROCH, Miroslav. *Encyklopedie dějin novověku*. Praha: Libri, 2005, s. 21.

⁶¹ Britsko-nizozemská smlouva z roku 1815 potvrzuje převzení Kapské kolonie a Cejlonu do područí Britského impéria za úplatu šesti miliónů liber.

⁶² JUDD, Denis. *Vzestup a pád Britského Impéria*. Praha: BB art, 1999, s. 125.

⁶³ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 106.

⁶⁴ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 83.

⁶⁵ Mimo jiné posuzovali i prohřešky Búřů vůči jejich khoikhoiským sluhům.

⁶⁶ JUDD, Denis. *Vzestup a pád Britského Impéria*. Praha: BB art, 1999, s. 127.

⁶⁷ Cílem bylo posílení anglického obyvatelstva proti búrské většině, zároveň navýšení bělošského obyvatelstva ve východním pohraničí, které se bez nákladného zásahu armády mohlo snadněji ubránit xhoským nájezdům.

⁶⁸ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 87.

⁶⁹ JUDD, Denis. *Vzestup a pád Britského Impéria*. Praha: BB art, 1999, s. 126.

⁷⁰ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 88.

⁷¹ JUDD, Denis. *Vzestup a pád Britského Impéria*. Praha: BB art, 1999, s. 127.

V té době se na severovýchodní hranici Kapské provincie začaly formovat větší společenské útvary. Silné černošské kmeny si podrobovaly slabší sousedy a jednotliví náčelníci zakládali královské dynastie, ovládající velké území. Mezi nimi i náčelník Mtetvů Dingisvajo, který sjednotil několik sousedních kmenů do konfederace. Jeho následník Shaka⁷² z malého klanu Zulu pak sjednocení dokončil.⁷³ Zároveň zreorganizoval vojenské oddíly, jejich zbraně a bojovou taktiku.⁷⁴ Zulský stát byl především *heterogenním konglomerátem rozličných klanových skupin, které Shaka spoutal represivním politickým aparátem a jež proměnil v mimořádně účinnou válečnou mašinerii.*⁷⁵ Vzestup Zuluů lze pozorovat v čase *mfekane*⁷⁶, což bylo období změn v životě miliónů černochoů – nucená migrace pod zulským tlakem⁷⁷ a zhroucení starých kmenových společností⁷⁸. Shaka byl zabit na pokyn svých bratrů 22. září 1828.⁷⁹

2.5 VELKÝ TREK

Jižní Afrika se stala známou destinací a pod čím dál větším pod přílivem emigrantů se populace rychle rozrostla natolik, že v Kapsku se žalostně nedostávalo půdy. To společně s nepřekonatelným odporem Búrů k Britům vedlo k období, jež je v historii známo jako Velký Trek. V podstatě šlo o *akt občanské neposlušnosti, odmítnutí vlády, jejíž politika byla v rozporu se zájmy účastníků stěhování.*⁸⁰ Politikou, jež ve stagnující búrské společnosti vyvolala tak prudké reakce vedoucí k odchodu z bezpečí kolonie, myslím především pokusy o zrušení otroctví a snahy uložit pozemkovému vlastnictví pevné hranice – Búrové tedy raději opouštěli své domovy, než aby byli svědky omezení svých držeb.⁸¹ Z Kapské kolonie se za vidinou země zaslíbené za řekami Orange a Vaal vystěhovalo asi 14 000 búrských osadníků⁸² - voortrekerů,⁸³ kteří putovali i s celým svým majetkem na volských potazích.⁸⁴

⁷²Viz Příloha č. 5.

⁷³HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 89.

⁷⁴Neúčinný vrhací oštěp nahradil bodným asagajem s krátkou násadou, vylepšil ochranný štít, zařadil všechny muže do čtyř oddílů (impů) podle stáří a schopností – a zakázal jim nosit boty, čímž se stali rychlejšími, pohyblivějšími a tiššími.

⁷⁵BUDIL, I. T., *Válka Zuluů: Britsko-zulská válka v roce 1879*. Praha: Nakladatelství TRITON, 2006, s. 11.

⁷⁶Slovo *MFEKANE* znamená v jazyce zulu ‚rozpráshit‘, v jazyce xhosa ‚hladovět‘.

⁷⁷Migrace vedla ke vzniku několika kmenových států – pozdější Zimbabwe, Svazijsko a Lesotho.

⁷⁸LACINA, Karel. *Nejnovější dějiny Afriky*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1987, s. 62.

⁷⁹HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 104.

⁸⁰JUDD, Denis. *Vzestup a pád Britského Impéria*. BB art: Praha, 1999, s. 128.

⁸¹ARENDTOVÁ, Hannah. *Původ totalitarismu I-III*. Praha: OIKOYMENH, 1996. ISBN 80-86005-13-5, s. 292.

⁸²SKŘIVAN, Aleš. *Lexikon světových dějin 1492-1914*. Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan ml., 2002, ISBN 80-86493-06-7, s. 371.

⁸³Viz Příloha č. 6.

⁸⁴První větší výprava se vydala na neznámé, avšak kontrole Britů nepodléhající území, v roce 1835.

Za impuls, díky kterému se lidé začali vydávat za novými pastvinami, se považuje⁸⁵ Manifest⁸⁶ Pieta Retiefa v *Journal of Grahamstown*, zveřejněný roku 1837⁸⁷. O hloubce odporu afrikánských usedlíků proti rasové rovnoprávnosti vypovídají slova sestry vůdce vystěhovalců Pieta Retiefa Anny Steenkampové:

„Netrápí nás tolik to, že tito lidé dostali svobodu, ale to, že mají být považováni za zcela rovnocenné křesťanům. To je v rozporu s božími zákony a přirozenými rozdíly, které existují mezi rasami a náboženstvími. Pro slušného křesťana je nepřijatelné strpět takovou potupu. Proto se raději odstěhujeme, abychom mohli naše vnitřní přesvědčení zachovat nedotčené.“⁸⁸

Voortrekkerské průzkumné oddíly našly dvě úrodné oblasti – první se nacházela ve vnitrozemí, za řekou Orange. Zde se búrské oddíly střetly s kmenem Ndebele pod vedením náčelníka Mzilikaziho. Voortrekkeři pod vedením A.H.Potgietera zvítězili díky úspěšnému použití kruhového valu⁸⁹ v bitvě u Vegkopu.⁹⁰ V lednu 1837 dobili ndebelské sídlo Mosegu a kmen byl vyhnán na území dnešního Zimbabwe.⁹¹

Druhý proud Afrikánců putoval do oblasti Natalu na pobřeží Indického oceánu. Ani toto území nebylo neobydlené, naopak, bylo ve vlastnictví náčelníka kmene Zulu, Dinganeho. S ním začal vůdce búrských imigrantů Piet Retief úspěšně vyjednávat o postoupení území mezi řekami Tugelou, Mzimvubu a Dračími horami. Po podpisu smlouvy však byla Retiefova skupina povražděna a bylo pobito několik stovek bělochů při zulských nájezdech na búrské tábory. Nakonec se Búrům pod vedením Andriese Potgietera povedlo Zuly⁹² porazit 16. 12. 1838⁹³ v bitvě u řeky Ncome⁹⁴, které se od té doby říká Krvavá řeka.

⁸⁵ Zlomovým bodem se může považovat také rok 1836 a rozhodnutí britského ministra kolonií o navrácení území Xhosům. Jedním z důvodů mohly být taktéž nedostatečné finanční kompenzace za propuštěné černé otroky.

⁸⁶ V tomto provolání obhajoval rozhodnutí odejít, potřebu postavit se na vlastní nohy a rovněž uvažoval o nesmiřitelné myšlence rovnosti všech lidí před Bohem.

⁸⁷ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 108.

⁸⁸ STEENKAMP, A. *Voortrekkermense*, Cape Town: vydal G. S. Preller., 1918-25, 2. díl, s. 96-97.

citováno z: HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 108.

⁸⁹ Podobné kruhové hradby byly použité u Žižkových husitů nebo v Severní Americe proti indiánům. Búrský kruhový val spočíval ve svázání kol vozů, vyplnění mezer trnitým křovím a zachycení oštěpů a šípů díky vlhčeným volským kůžím. Viz příloha č. 7.

⁹⁰ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 109.

⁹¹ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 110.

⁹² Po porážce u Krvavé řeky se Zuluové rozdělili na dva tábory pod vedením Dinganeho a Mpandeho.

⁹³ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 115.

⁹⁴ V této bitvě byly opět použity kruhové hradby. Na búrské straně byli 4 ranění, Zuluové napočítali přes 3000 padlých.

Vítěznými Búry byla roku 1840 založena Natalie - Svobodná provincie Nového Holandska s hlavním městem Pietersmaritzburgem. Prvním prezidentem byl zvolen Andries Pretorius. O tři roky později se stal Natal oficiálně součástí anglické koloniální říše, což nebylo po chuti místním búrským usadlíkům, kteří se stáhli zpět za Dračí hory na náhorní plošinu.

Výsledkem Velkého treku bylo vytvoření dvou nových búrských republik. V lednu roku 1852 Sandrivierskou dohodou Anglie uznala omezenou nezávislost 15 000 transvaalských Búrů – vznikla tak Jihoafrická republika/Transvaal.⁹⁵ V únoru roku 1854 pak byla na jednání v Bloemfonteinu uznána suverenita Oranžského svobodného státu.⁹⁶ Spolu s právem spravování svých vnitřních záležitostí získali absolutní kontrolu nad příslušníky kmenů, obývajících jejich území.⁹⁷ *Jižní Afriku od té doby tvořily dvě britské kolonie – Kapsko a Natal – a dvě samostatné búrské republiky – Jihoafrická republika (Transvaal) a Oranžský svobodný stát.*⁹⁸

2.6 VYTVÁŘENÍ BĚLOŠKÉHO STÁTU

V Natalské kolonii byla výrazná početní převaha černochoů - na toto území se začali stahovat domorodci – jak ti z Kapské kolonie, tak Zuluové, kteří ho původně obývali.⁹⁹ Díky tomu se v hlavě tehdejšího sekretáře pro domorodé záležitosti, Theophiluse Shepstonea¹⁰⁰, vylíhla myšlenka pro zřízení rezervací pro natalské černochoy.¹⁰¹ Rezervace zahrnovaly osm územních celků, kde byli černoši násilně soustředováni.¹⁰² Jejich půda byla přidělována evropským usadlíkům.¹⁰³ Zároveň byl zaveden systém vybírání daní, který měl zajistit soběstačnost úřední správy.¹⁰⁴ V Natalské kolonii bylo zapotřebí pracovních sil, a tak britští plantážníci přistoupili na variantu jejich importu z Indického subkontinentu. Roku 1860 do Natalu připlulo prvních několik stovek Indů, v polovině sedmdesátých let už jich v Jižní Africe žilo na 5 500. Indové, kteří se po vypršení pracovní smlouvy rozhodli zůstat v Natalu¹⁰⁵, museli platit neúměrně vysokou roční daň.

⁹⁵ NÁLEVKA, Vladimír. *Koncert velmocí. Mezinárodní vztahy v letech 1871-1914.* :Praha TRITON, 2006, s. 84.

⁹⁶ JUDD, Denis. *Vzestup a pád Britského Impéria.* Praha: BB art, 1999, s. 129.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 121.

⁹⁹ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 126.

¹⁰⁰ Theophilus Shepstone kdysi vyjádřil zásadu, podle které se dlouho řídil politický život v Jižní Africe : „*Vývoj domorodých národů se musí ubírat oddělenou cestou – tak, aby nebránil evropským zájmům.*“ Dle: WOLTON, D. G., *Jižní Afrika včera a dnes.* Nakladatelství Mír: Praha, 1951, s. 109.

¹⁰¹ V podstatě to nebyla pouze jeho myšlenka, původně patří majoru Henrymu Cloetemu.

¹⁰² HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 127.

¹⁰³ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 299.

¹⁰⁴ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 128.

¹⁰⁵ Pracovní smlouvy byly většinou pětileté a po jejich uplynutí se Indové mohli rozhodnout, zda-li se vypraví na náklady zaměstnavatele zpět do vlasti, nebo si za cenu lodního lístku zakoupí malý pozemek, ne němž budou hospodařit.

Ale zpět do Kapska. Roku 1854 v Kapském městě zasedl nově ustanovený parlament, jehož obě komory byly volitelné, avšak vláda kolonie byla stále jmenována Londýnem.¹⁰⁶ Volební právo bylo teoreticky přiznáno příslušníkům všech ras, avšak prakticky drtivá většina míšenců a černochů díky různým omezením volit nemohla. Po celou dobu trvání parlamentu, 1854-1910, nikdy nezasedl Neevropan v kapském zákonodárném sboru. V Natalské kolonii byla situace ohledně volebních práv černochů i míšenců obdobná. Volební právo v afrikánských republikách Transvaalu a Oranžském svobodném státě nepřipouštělo ani teoretickou možnost volebních práv černochů¹⁰⁷, ta byla striktně určena bělochům.¹⁰⁸

Roku 1869 došlo k objevu diamantových nalezišť v okolí města Kimberley a v roce 1886 byla objevena bohatá naleziště zlata v oblasti Witwatersrandu. Do jižní Afriky začaly proudit tisíce dobrodruhů - mimo jiných se domohl značného bohatství i architekt britského koloniálního panství v Africe Cecil Rhodes.¹⁰⁹ Díky bohatství plynoucím z těžby diamantů se nyní soběstačné Kapsko zbavilo finanční závislosti na Velké Británii. Odměnou pro Kapsko byl státu samosprávné kolonie spolu se samostatnou, odpovědnou vládou, v úplné podobě od roku 1872.¹¹⁰

V roce 1877 Britové anektovali Transvaal. Búrové s britskou nadvládou rozhodně nesouhlasili a záhy vypukl konflikt, známý jako první Anglo-búrská válka¹¹¹. Ta skončila búrským vítězstvím nad jednotkami natalského guvernéra 27. 2. 1881 u Majuby.¹¹² V dohodě ze srpna téhož roku byla Pretorijskou konvencí¹¹³ obnovena transvaalská nezávislost, která však neměla dlouhého trvání.

Anexí Transvaalu na sebe Britové zároveň přenesly odpovědnost za vleklé spory transvaalských Búrů se Zuly. Spory vyústily v Anglo-zulskou válku. Téměř bezprostředně po jejím vypuknutí v lednu 1879 utrpěli Britové porážku zulskými bojovníky u vrchu Isandlwana. Příčina porážky byla prostá – britským vojákům došla munice a při boji zblízka se Zuluům nedokázali ubránit.¹¹⁴ V květnu téhož roku se jim však podařilo zajmout náčelníka Zulů Cečvaja, po čemž byli donuceni podepsat mír. Angličané oficiálně anektovali území KwaZulu až v roce 1887.¹¹⁵ Současně

¹⁰⁶ JUDD, Denis. *Vzestup a pád Britského Impéria*. Praha: BB art, 1999, s. 130.

¹⁰⁷ Nebyl to pouze další z projevů rasismu Búrů – představovalo to jediný způsob, jak si udržet nadvládu nad značnou domorodou početní převahou.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Viz Příloha č. 8.

¹¹⁰ JUDD, Denis. *Vzestup a pád Britského Impéria*. Praha: BB art, 1999, s. 132.

¹¹¹ Tzv. První válka za svobodu.

¹¹² HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 129-131.

¹¹³ NERAD, Filip. *Búrská válka*. Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan ml., 2004, s. 24.

¹¹⁴ BUDIL, I. T., *Válka Zuluů. Britsko-zulská válka v roce 1879*. TRITON: Praha, 2006, s. 127.

¹¹⁵ HORÁKOVÁ, Hana. Zulu Nation: Ethnicity and Politics. In: MACHALÍK, Tomáš, ZÁHOŘÍK, Jan (ed.). *VIVA AFRICA 2007, Proceedings of the 11nd International Conference on African Studies*. Plzeň: Dryada, 2007, ISBN 978-80-87025-17-8, s. 117.

s porážkou Zuluů se také dobraly konce již zmíněné neustálé války s Xhosy na východní hranici Kapska. Xhoské území bylo zabráno i s dobyt看em ve prospěch evropských přistěhovalců, samotní Xhosové byli odzbrojeni¹¹⁶, stali se námezdní silou a byli zbaveni veškerých práv.¹¹⁷ Současne probíhaly i další války, ale *všechny vedly k bezprostřednímu a úplnému podrobení černošských říší.*¹¹⁸ Evropská kolonizace jižní Afriky byla dokončena.

Na přelomu století¹¹⁹ se angličtí, búrští i černošští obyvatelé jižní Afriky ponořili do krvavé Jihoafrické války¹²⁰. Primární příčinou byla britská potřeba kontroly a moci nad hospodářsky perspektivní oblastí zlatých dolů na Witwatersrandu¹²¹ a nepřiznání občanských práv početným transvaalským „uitlanderům“¹²². Búrové díky perfektní znalosti terénu úspěšně vedli gerilovou válku, na což Britové pod vedením generála Kitchenera¹²³ odpověděli mírovou agitací¹²⁴, taktikou spálené země¹²⁵, konfiskací majetku a vybižením dobytka.¹²⁶ Vypalováním farem příslušníků búrských komand se jejich ženy a děti ocitli bez přístřeší, což Britové vyřešili¹²⁷ zřízením koncentračních táborů.¹²⁸ Celkem ve 46 táborech bylo v katastrofálních hygienických podmínkách umístěno na 116 000 lidí.¹²⁹ *Civilisté byli násilně vyháněni ze svých domovů, jen s nejnужněšimi věcmi byli nakládáni na povozy nebo do vagónů určených pro transport dobytka a sváženi do táborů na území Kapska a Natalu.*¹³⁰ Cílem nebyla samotná fyzická likvidace, jako za Hitlerovského Německa, ale „pouze“ donucení nepřítele ke kapitulaci. Tuto válku již lze považovat za moderní konflikt – bylo v ní poprvé masově použito kulometů, khaki uniforem a zákopové strategie.¹³¹

¹¹⁶ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 141.

¹¹⁷ LACINA, Karel. *Nejnужněší dějiny Afriky*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1987, s. 70.

¹¹⁸ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 144.

¹¹⁹ Od konce roku 1899 do poloviny roku 1902.

¹²⁰ Afrikánci je nazývána Druhou válkou za svobodu, Angličany Anglo-búrskou, nebo jen jako Búrská válka.

¹²¹ JUDD, Denis. *Vzestup a pád Britského Impéria*. Praha: BB art, 1999, s. 173.

¹²² „uitlandeři“ = nově přistěhovalí, anglicky mluvící zlatokopové, převážně z Kapska, Anglie a ostatních států

¹²³ Lord Kitchener vystřídal na místě vrchního velitele britské armády maršála Robertse 29. 11. 1900. Dle: NERAD, Filip. *Búrská válka*. Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan ml., 2004, s. 173.

¹²⁴ Mírovou agitaci prováděli nebojující Afrikánci – vedle žen předních búrských generálů i vzdělanci, přející si ukončit devastaci země. Nebylo to však příliš efektivní. dle: NERAD, F., *Búrská válka*. Nakladatelství Aleš Skřivan ml.: Praha, 2004. s. 166-167.

¹²⁵ Zpočátku bylo vypalování farem exemplárním trestem, s postupující válkou se stalo standardní odplatou.

¹²⁶ NERAD, Filip. *Búrská válka*. Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan ml., 2004. s. 166-179.

¹²⁷ Zároveň s těmi, kteří zůstali bez přístřeší, tam byli umisťováni s celými rodinami i ti Búrové, kteří se Britům dobrovolně vzdali.

¹²⁸ Poprvé je takto nazvali dva radikální poslanci za liberální stranu v britském parlamentu – C. P. Scott a John Ellis. Britové tyto tábory nazývali uprchlické či vládní. Dle: NERAD, F., *Búrská válka*. Nakladatelství Aleš Skřivan ml.: Praha, 2004. s. 172-3.

¹²⁹ Dle armádních záznamů zemřelo 27 927 lidí, z čehož více než 22 000 byly děti do 16 let věku. Dle: NERAD, F., *Búrská válka*. Nakladatelství Aleš Skřivan ml.: Praha, 2004. s. 174-176.

¹³⁰ NERAD, Filip. *Búrská válka*. Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan ml., 2004, s. 174.

¹³¹ NERAD, Filip. *Búrská válka*. Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan ml., 2004, s. 222.

Velká Británie nakonec do nového století vstoupila vítězně. Búrské republiky Transvaal i Oranžský svobodný stát byly donuceny kapitulovat.¹³² Mírovou smlouvou, podepsanou v Pretorii 31. 5. 1902, se vzdaly své nezávislosti.¹³³

2.7 AFRIKÁNSKÝ NACIONALISMUS

Búrský nacionalismus dmoucí se na povrch koncem 19. století podnítily především britské aktivity¹³⁴, avšak původ búrských představ o rasové nerovnosti lze postřehnout již v *Kalvínově učení Nizozemské reformované církve, které rozdělovalo lidi na „Bohem vyvolené“ a na ty, jež jsou určeni k podřadnému postavení.*¹³⁵ Rasismus vůči domorodcům byl pro búrské farmáře, zastánce tradičních náboženských a společenských hodnot¹³⁶, naprosto přirozenou součástí života, stejně tak jako tvrdé zacházení s otroky a sluhý. Základem novodobého afrikánského nacionalismu se stalo populární neo-kalvinistické učení¹³⁷ a společenství *Afrikaner bond*.¹³⁸ Zpočátku snažilo o udržování afrikánského jazyka a kultury¹³⁹ a časem se vyvinulo v jednu z nejsilnějších politických stran jihoafrického parlamentu¹⁴⁰.

2.8 ČERNOŠSKÁ OPOZICE

Na základě vzdělávací činnosti řady misijních stanic začala koncem 19. století vznikat nezanedbatelná vrstva černošské inteligence. Byly zakládány různé spolky a instituce¹⁴¹, vydávány periodika v místních jazycích¹⁴² a vznikala i první literární díla¹⁴³ černošských autorů. Jistou formou odporu černochoů proti bělošskému útlaku lze spatřit ve vytváření nezávislých afrických církví.¹⁴⁴

¹³² JUDD, Denis. *Vzestup a pád Britského Impéria*. Praha: BB art, 1999, s. 185.

¹³³ NÁLEVKA, Vladimír. *Koncert velmocí. Mezinárodní vztahy v letech 1871-1914*. :Praha TRITON, 2006, s. 156.

¹³⁴ Počínaje připojením Transvaalu a snahami o federaci na jihoafrickém území konče.

¹³⁵ NERAD, Filip. *Búrská válka*. Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan ml., 2004, s. 12.

¹³⁶ Tyto hodnoty si uchovali nejen díky značné izolovanosti, ale také kvůli své nechuti k modernizaci.

¹³⁷ Holandský neo-kalvinismus posiloval tradiční búrský odpor k britskému imperialismu, toto učení mělo velké zastánce zejména v Transvaalu.

¹³⁸ V překladu „Afrikánské pouto“ – společenství je také známo pod běžnějším označením Broederbond. Viz Příloha č. 11.

¹³⁹ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 142.

¹⁴⁰ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 143.

¹⁴¹ Například Společnost pro domorodé vyučování, založená Elijahem Makiwanem.

¹⁴² Např. *IsigidimiXhosa* (Xhoské listy), *African Opinion – Imvo Zabantu-undeu* (Africký názor) či *Ilanga lase Natal* (Slunce Natalu) – tyto zulsko/anglické noviny vycházejí dodnes.

¹⁴³ Úplně prvním románem je *An African Tragedy* od R. R. R. Dhloma.

¹⁴⁴ Tzv. etiopismus.

V nich se tradiční náboženský systém prolínal s křesťanstvím. Inspirací pro jejich vznik byly mnohdy severoamerické černošské organizace, hlásající rovnost všech ras.¹⁴⁵

Valná většina černochoů se stále nemohla zúčastnit voleb - a když splnili vysoký majetkový volební cenzus, svým hlasem mohli podpořit pouze bílého kandidáta. Pokud by tyto *aktivity nebyly uměle brzděny, mohly začít přispívat k rychlejší a hlubší integraci všech jihoafrických občanů bez rozdílu barvy pleti.*¹⁴⁶

¹⁴⁵ LACINA, Karel. *Nejnovější dějiny Afriky*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1987, s. 88.

¹⁴⁶ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 144-145.

3. ÉRA SEGREGACE 1910-1948

3.1 VZNIK JIHOAFRICKÉ UNIE

Poválečné budování nové formy jihoafrického státu¹⁴⁷ pod britskou taktovkou vzbuzovalo staronové obavy Búrů. Ti roku 1907 vytvořili nacionalistické politické strany - v Transvaalu *South African Party*¹⁴⁸ v čele s bývalými búrskými generály Bothou a Smutsem a *Orangia Unie* v Oranžsku. V témže roce tyto strany vyhrály volby¹⁴⁹ a v obou búrských republikách vznikly samosprávné vlády s dvoukomorovými parlamenty. Současně byly samosprávné jihoafrické oblasti spojeny v celní unii.¹⁵⁰

Myšlenku sjednocení jižního cípu černého kontinentu v centralistický stát významně podpořilo vítězství *South African Party* v kapských parlamentních volbách roku 1908. Díky němu se zjednodušila následující jednání o vytvoření politické unie, která vyvrcholila na Jihoafrickém národním shromáždění v Bloemfonteinu. Po schválení návrhu britským parlamentem byla 31. 5. 1910 oficiálně vyhlášena Jihoafrická unie se statutem dominia v rámci britské koloniální říše.¹⁵¹ Unii tvořily čtyři provincie – *Kapsko, Natal, Transvaal a Oranžský svobodný stát*.¹⁵² Zároveň byla ústavou určena tři hlavní města Unie – Pretoria jako sídlo vlády, sídlo ústavního soudu Bloemfontein a Kapské Město, ve kterém sídlil parlament.¹⁵³

V čase sjezdu výlučně bělošských zástupců v Bloemfonteinu svolali své shromáždění zástupci černošské většiny tamtéž. Petice, dožadující se jejich přímého zastoupení v jihoafrickém parlamentu, se setkala s neúspěchem. Na základě tohoto setkání však byla v lednu 1912 založena nejsilnější černošská politická strana *South African Native Congress*¹⁵⁴, v jejichž řadách najdeme po boku černošské inteligence mnoho pastorů – včetně prvního předsedy, reverenda J. L. Dubea.¹⁵⁵ SANC také vyslala do Londýna delegaci s úmyslem apelovat na britskou vládu k uskutečnění vstřícných kroků, vedoucích k rasové rovnoprávnosti v ústavním zákoně o vzniku Jihoafrické unie. I

¹⁴⁷ Představa sjednocení území jižní Afriky pod britskou svrchovaností se vyklubala v hlavě finančníka Cecila Rhodese. Od něj také pochází megalomanský plán – s nímž se ztotožnila i londýnská vláda - na vytvoření souvislého pásu britských držav od Kapského města na jihu po Káhiru na severu. Viz příloha č. 9. Dle: LACINA, Karel. *Nejnovější dějiny Afriky*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1987, s. 74-75.

¹⁴⁸ Jihoafrická strana, v následujícím textu případně pod zkratkou SAP.

¹⁴⁹ Zvítězili i díky hlasům transvaalských uitlanderů, kterým bylo po válce přiznáno volební právo.

¹⁵⁰ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 168.

¹⁵¹ LACINA, Karel. *Nejnovější dějiny Afriky*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1987, s. 300.

¹⁵² HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 168-169.

¹⁵³ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 172.

¹⁵⁴ V následujícím textu případně pod zkratkou SANC. SANC byla předchůdkyní dnešního ANC – African National Congress.

¹⁵⁵ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 171.

přes velké sympatie Londýňanů ale neuspěli ani oni, ani Móhandás Gándhí,¹⁵⁶ orodující ve stejné záležitosti za indickou menšinu.¹⁵⁷ V následujících letech¹⁵⁸ Gándhí na území Jihoafrické unie úspěšně aplikoval nenásilnou kampaň občanské neposlušnosti *satjagraha*¹⁵⁹, která vyústila v přijetí zákona o pomoci Indům. V něm byly splněny všechny jeho požadavky.¹⁶⁰

I přes ústupek v otázce Indů Jihoafrická unie nenávratně směřovala k politické, společenské a územní segregaci na základě rasové klasifikace jihoafrického obyvatelstva. Toto směřování k výlučně bílé vládě bylo také oficiální politikou nově vzniklé Národní strany / *Nasionale Party*¹⁶¹ v čele s afrikánským vůdcem J. B. M. Hertzogem.

Pouhý jeden rok od ustanovení nově vzniklé Jihoafrické unie byly uvedeny v platnost první zákony posilující segregaci a diskriminaci černošského obyvatelstva. Zákony, které poskytnutím levné pracovní síly vycházely vstříc průmyslníkům, farmářům i majitelům dolů. Zákony, které budou ve finále pouze na základě barvy pleti určovat, kde může člověk bydlet, jaké povolání může vykonávat a jaké vzdělání může získat. Zákony, které budou popírat základní lidská práva.

3.2 RASOVÉ ZÁKONODÁRSTVÍ

V roce 1911 byl přijat *Mines and Works Bill*¹⁶², následovaný roku 1912 zákonem zakazujícím černošským obyvatelům službu v ozbrojených silách.¹⁶³ Následující rok je ve znamení drastického, zatím nejtvrďšího zákona. *Native Land Act* nutil černochoy žít v nově vytvořených rezervacích a zároveň zakazoval vlastnictví i pouhý nájem půdy mimo tyto rezervace.¹⁶⁴ Rezervace se nacházely na malých, roztroušených územích v neúrodných oblastech a v roce 1913 zaujímal pouhých 6,6 %¹⁶⁵ celkové rozlohy Jihoafrické unie.¹⁶⁶

První světovou válku bojovala Jihoafrická unie po boku Anglie proti Německu. Rozhodnutí setrvat ve službách britského impéria však nebylo jednomyslné – nacionalističtí politici i generálové byli důrazně proti.¹⁶⁷ Jihoafrické vojenské oddíly, v čele s generály Smutsem a Bothou, v únoru 1916

¹⁵⁶ Viz příloha č. 13.

¹⁵⁷ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 171.

¹⁵⁸ 1906-1914.

¹⁵⁹ Nenásilný odpor spočíval například v neplacení daní, pálení pasů či odmítání spolupráce s úřady.

¹⁶⁰ JUDD, Denis. *Vzestup a pád Britského Impéria*. Praha: BB art, 1999, s. 242-243.

¹⁶¹ Národní strana, založená počátkem roku 1914, v dalším textu případně zmíněná jako NP.

¹⁶² Zákon vymezující, jaká místa směla být obsazována černošskou pracovní silou.

¹⁶³ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 173.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ Po rozšíření rezervací roku 1936 bylo celých 13 % jihoafrické půdy vyčleněno pro černošské obyvatelstvo.

¹⁶⁶ LACINA, Karel. *Nejnovější dějiny Afriky*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1987, s. 300.

¹⁶⁷ Vláda musela dokonce přistoupit k vojenskému potlačení vzpoury komand pod vedením afrikánských generálů-nacionalistů.

obsadily Německou jihozápadní Afriku¹⁶⁸ – ta se tak dostala do správy Jihoafrické unie. Jihoafričané statečně bojovali na straně Spojenců také ve Francii, Egyptě či při invazi do Belgie.¹⁶⁹

Před další, poválečnou vlnou rasistických zákonů, proběhla v oblasti Witvatersrandu mohutná vzpoura. Přes 80 000 černošských a přes 10 000 bílých horníků se postavilo proti uzavření poloviny místních dolů. Stávková byla v roce 1922 za pomoci vojska potlačena.¹⁷⁰ Při této vzpouře se také poprvé do popředí dostává nově vzniklá *Komunistická strana Jižní Afriky*, jejíž zástupci byli mezi dělnickými předáky.

Roku následujícího, 1923, můžeme pozorovat další prohloubení segregáčnických opatření vůči černošskému obyvatelstvu. Parlamentem Jihoafrické unie byl přijat *Natives Urban Areas Act*¹⁷¹, jenž každému jihoafrickému městu stanovoval povinnost zřídit v jeho okolí území, určené pro veškeré nebělošské obyvatelstvo. K tomuto zákonu bylo přidruženo ještě několik dalších – např. zákon zakazující domácí výrobu a konzumaci alkoholu.¹⁷² Samozřejmě i ten byl určen pouze pro černochoy. Bělošské obyvatelstvo tento rasistický politický směr nejen tolerovalo, ale většina jej považovala za naprosto správný.

Ve volbách roku 1924 zvítězila koalice Labouristické a Národní strany. Národní strana svůj volební program postavila na slibu ještě většího prohloubení segregace černošské populace, Labouristická strana hrála na notu podpory bílého dělnictva. Vláda v čele s afrikánským generálem Hertzogem přijala celou řadu nových zákonů. K nejdůležitějším patří *Native Land Amendment Act*¹⁷³ upravující rozlohu rezervací a *Representation of Natives in Parliament Bill*¹⁷⁴, zbavující Kapské černochoy volebního práva. *Native Administration Act* a *Riotous Assemblies Act*¹⁷⁵ přispěly k ještě důkladnějšímu omezování pohybu černošské populace po celé Jižní Africe. To spočívalo v neustálých kontrolách pohybu za pomoci *pasů*. Černoši totiž u sebe museli nosit bezpočet dokladů. *Kromě potvrzení o daních – všeobecné, z hlavy a z chatrče – museli mít u sebe povolení k nastoupení místa, návštěvní pasy, cestovní pasy, pracovní doklady, různé pasy pro různé části země a i „zvláštní“ pas – bez něj nemohl být žádný černocho večer po deváté hodině venku. Byl-li domorodec prohlášen za vzorného, měl právo nosit „výjimečný“ pas.*¹⁷⁶

¹⁶⁸ Dnešní Namibie.

¹⁶⁹ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 175.

¹⁷⁰ V reakci na generální stávkou, vyhlášenou na 7. března, bylo dokonce vyhlášeno stanné právo.

¹⁷¹ Zákon o městských oblastech pro domorodce.

¹⁷² HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 177.

¹⁷³ Doplnovací zákon o domorodé půdě. Díky němu rozloha rezervací o něco málo zvětšila, situace v nich ale nadále zůstala kritická.

¹⁷⁴ Zákon o zastoupení černošského obyvatelstva v parlamentu.

¹⁷⁵ Zákon o domorodé správě a Zákon proti výtržnictví.

¹⁷⁶ WOLTON, D. G., *Jižní Afrika včera a dnes*. Praha: Nakladatelství Mír, 1951, s. 57.

Dále byly zavedeny dva oficiální úřední jazyky – angličtina a afrikánština. Na vysoká místa ve státní správě byli dosazeni sympatizanti nacionalistů a v policejních jednotkách se na místa starších Britů dostali mladí Afrikánci. Ti většinou neměli žádné vzdělání, avšak ochotně se ujali stupňujících se násilných opatření proti černošům. Hertzogova vláda se také snažila o větší samostatnost, jíž se jí dostalo roku 1926 vydáním tzv. Balfourovy deklarace.¹⁷⁷ Nově bylo vytvořeno jihoafrické ministerstvo zahraničí a Jižní Afrika měla zástupce i v Lize národů. Úplnou nezávislost¹⁷⁸ na Velké Británii Jihoafrická unie získala v roce 1931 na základě Westminsterského statutu.¹⁷⁹ Na základě tohoto statutu se také členem národní sněmovny může stát *jedině britský poddaný evropského původu*.¹⁸⁰

Z dalších voleb, odehrávajících se v roce 1929, vyšla vítězně Národní strana, následovaná Jihoafrickou stranou pod vedením generála Jana Smutse. Několik poslaneckých mandátů získala také Labouristická strana, která ovšem během několika následujících let zanikla. Tato vláda se mimo jiné rozhodla napomoci budování průmyslu. A to jak podporou menších průmyslníků, tak založením dvou velkých státních podniků – *Jihoafrické železářské a ocelářské společnosti a Elektrárenské společnosti*. Nemalé finance byly vloženy také do zemědělství, ve kterém hledala obživu především početná základna bělošských voličů Národní strany.

Roku 1933 proběhly parlamentní volby, ve kterých bodovaly především dvě strany – Národní a Jihoafrická. Předseda Národní strany Hertzog se spolu s předsedou Jihoafrické strany Smutsem již před volbami rozhodli spojit ve stranu společnou – *United Party* neboli Sjednocenou stranu. Tento krok také po volebním vítězství uskutečnili, přestože se jejich názory výrazně rozcházel. Spojením Národní a Jihoafrické strany získala nová Sjednocená strana v parlamentu dvoutřetinovou většinu, díky čemuž nebyl problém v prosazování dalších zákonů, diskriminujících většinovou černošskou populaci. V této otázce se totiž noví političtí partneři výborně shodovali.

Se spojením obou stran nesouhlasili stoupenci D. F. Malana, kteří vystoupili z Národní strany a vytvořili Očištěnou národní stranu – *Gesuiwerde Nasionale Party*.¹⁸¹ Také část Smutsových přívrženců se sjednocujícím postupem nesouhlasila – byla jimi tedy vytvořena nová *Dominion Party*.¹⁸²

Důsledky světové hospodářské krize zasáhly i Jižní Afriku. Vláda Jihoafrické unie po nástupu krize odmítala devalvovat svou měnu po vzoru Anglie, avšak pod tlakem opozice byl *zlatý*

¹⁷⁷ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 178.

¹⁷⁸ Jižní Afrika tak měla od roku 1931 s Velkou Británií společného jen panovníka.

¹⁷⁹ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 178.

¹⁸⁰ WOLTON, D. G., *Jižní Afrika včera a dnes*. Praha: Nakladatelství Mír, 1951, s. 114.

¹⁸¹ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 183.

¹⁸² Strana dominia pod vedením plukovníka C. F. Stallarda.

*standard*¹⁸³ zrušen na konci roku 1932.¹⁸⁴ Překonání hospodářské krize bylo ve znamení překotného ekonomického růstu, který v podstatě nepolevil do poloviny 20. století.

Ekonomický růst byl provázen další sérií zákonů. *Native Trust and Land Act*¹⁸⁵ rozšiřoval rozlohu domorodých rezervací na 13 % rozlohy země. *Natives Parliamentary Representation Bill*¹⁸⁶, který rušil přímé i nepřímé zastoupení černochů parlamentu, zvedl vlnu nevole i u bělošské inteligence. Ve snaze zamezit přijetí tohoto zákona a naopak vyžádat si větší zastoupení černošského lidu, se vytvořilo Celoafričké shromáždění – *All African Convention*.¹⁸⁷ Zákon byl odsouhlasen v původní verzi s ústupkem – černošští voliči, kteří mají voličské právo v Kapsku, měli výsadu zvolit si tři evropské zástupce do dolní komory parlamentu.

3.3 VZRŮST AFRIKÁNSKÉHO NACIONALISMU

I přes veškeré schválené diskriminační zákony, které zamezují nekontrolovaný pohyb černochů, znemožňují jim usazování se ve městech, odebírají volební právo a jednoduše jim všelijak znepříjemňují život, i přes to všechno však bílý volič nebyl spokojen. Za vidinou ekonomických, politických i kulturních výhod požadovali mnozí běloši postupy mnohem tvrdší.

V Jižní Africe sílí nacionalismus, je zde také patrná snaha o glorifikaci afrikánské historie. Ta měla obhajovat a bránit podstatu afrikánské existence. Láska k národní minulosti se stala jedním z hlavních charakteristických rysů Afrikánců.¹⁸⁸

Ke slovu se dostává tajné polonáboženské společenství *Afrikaner Broederbond*. To nijak neskrývá své otevřeně rasistické názory nejen vůči černošské populaci, ale i vůči míšencům, Indům či Angličanům, okupujícím jejich zemi. Jejich hlavním cílem bylo vybudovat výlučně afrikánský, bílý stát. Nelegálnímu osidlování vnitrozemí, které proběhlo před sto lety, vtiskli novou, hrdinskou tvář. Na počest stého výročí uskutečnění Velkého treku vzniklo hnutí *Ossewa Brandwag*¹⁸⁹, které se snažilo o prosazování kulturních a politických požadavků Afrikánců.¹⁹⁰ Byla to jakási jihoafrická obdoba německé SA, jejíž příslušníci *byli těsně spojeni s nacisty, od nichž přebírali i některé*

¹⁸³ Zlatým standardem je myšlen měnový systém, kde je standardním ekonomickým měřítkem zlato. Po jeho opuštění se měna Jihoafrické unie velmi rychle dostala na úroveň měny anglické.

¹⁸⁴ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 181.

¹⁸⁵ Zákon o správě a vlastnictví domorodé půdy, předložený parlamentu roku 1936.

¹⁸⁶ Zákon o domorodém zastoupení v parlamentu.

¹⁸⁷ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 183-184.

¹⁸⁸ VAN JAARSVELD, F. A. *The Awakening of Afrikaner Nationalism*. Cape Town: Human and Rousseau, 1961, s. 223.

¹⁸⁹ Tzv. Stráž volských spřežení/Hlídka volského vozu.

¹⁹⁰ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 185-186.

koncepte rasové politiky.¹⁹¹ Velké množství nacistů do Jižní Afriky emigrovalo z Německa v době, kdy Hitler prohrával volební boje. Když se posléze dostal k moci, začali zde podněcovat fašismus, rasové předsudky a afrikánský nacionalismus.¹⁹²

Nacionalistické názory šířil i nově vydávaný list *Transvaaler*¹⁹³, který především zdůrazňoval nutnost přísné segregace a vytvoření republiky.¹⁹⁴ Afrikánce v boji za bílou Jižní Afriku hojně podporovala také Holandská reformovaná církev. Při obhajování rasistické politiky se tak často obraceli na knihy Starého zákona, které si interpretovali k obrazu svému. Jižní Afrika se tak podle nich stala *božím státem*, kde je bělošská menšina *Abrahámovým lidem*, který tuto svou *zaslíbenou zemi* našel po pronásledování Brity.¹⁹⁵

Afrikánci celkově odmítali rovnost ras v náboženství, kultuře, ekonomice i politice. Odmítali i jenom samotnou myšlenku rovnosti a stali se tak horlivými propagátory tzv. *baaskapu*¹⁹⁶.

3.4 ČERNOŠSKÁ OPOZICE

Černošské organizace, hlásící se o svá přirozená práva, nebyly ve dvacátých letech zcela jednotné. Přesto však hrály významnou roli v protivládním odporu. Často byly ovlivněny pronikajícími vlivy tehdejších zahraničních ideologií – např. leninismu¹⁹⁷, trockismu¹⁹⁸ či garveyismu.¹⁹⁹ Komunistickými ideami byli ovlivněni i mnozí vlivní členové Afrického národního kongresu – mezi nimi i sám prezident ANC Archie Gumende.²⁰⁰

Mezi černochoy, vystupujícími proti diskriminačním vládním opatřením, se našlo několik ideologiemi nezmanipulovaných jedinců. Kupříkladu Clements Kadalie, zakladatel odborů *Industrial and Commercial Union*²⁰¹, Govan Mbeki či A. W. G. Champion.²⁰² Reprezentanti různých odborů nakonec spojili své síly a vytvořili *Industrial and Commercial Workers Union of Afrika*.²⁰³ Na konci dvacátých let bylo v této organizaci registrováno na 200 000 odborářů, bohužel především díky

¹⁹¹ LACINA, Karel. *Nejnovější dějiny Afriky*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1987, s. 301.

¹⁹² WOLTON, D. G., *Jižní Afrika včera a dnes*. Praha: Nakladatelství Mír, 1951, s. 95 – 96.

¹⁹³ Transválec – silně antisemitsky orientované noviny, které vedl šéfredaktor dr. H. F. Verwoerd.

¹⁹⁴ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 187.

¹⁹⁴ LACINA, Karel. *Nejnovější dějiny Afriky*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1987, s. 302.

¹⁹⁶ Baaskap označuje politiku absolutní nadvlády bělošské menšiny nad původním černošským obyvatelstvem.

¹⁹⁷ Leninismus, vůdčí ideologie Sovětského svazu, byl primárně založen na diktatuře proletariátu, omezení moci církvi a pro jihoafrické poměry důležitému boji proti nacionalismu.

¹⁹⁸ Názorové hnutí trockistů je odnoží marxismu, pojmenované podle Lva Trockého.

¹⁹⁹ Garveyismus, inspirovaný jamajským politikem Marcusem Garveym, vyzýval americké černochoy k navrácení do Afriky a zároveň hlásal potřebu vytvoření nového, celoafrického státu, založeného na jednotě všech černochoů.

²⁰⁰ Gumende byl díky své prokomunistické orientaci roku 1930 nahrazen P. I. Semem.

²⁰¹ Průmyslová a obchodní unie, založená 1919.

²⁰² HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 179.

²⁰³ Africká průmyslová a obchodní dělnická unie.

neshodám vedoucích představitelů se rozštěpila na menší odborové organizace, často silně prokomunistické. Roku 1928 utvořily také jednotlivé unie průmyslových dělníků svou federaci *South African Federation of Non-European Trade Unions*.²⁰⁴

V letech třicátých ovšem zájem černochoů o politiku polevoval a tlak bělochů vůči nim naopak zesiloval. V roce 1935 se podařilo spojit rozpadající se politické organizace pomocí již zmíněné *All-African Convention*, v čele s předsedou D. D. T. Jabavem.²⁰⁵ Došlo tak k historicky prvnímu oficiálnímu spojení černých Afričanů, míšenců a Indů – přesto se Celoafriická konvence nesečkala s větší podporou širokých mas. Komunistická strana, jež byla v předchozím desetiletí na vzestupu, začala ztrácet své sympatizanty²⁰⁶. Dilem tomu bylo díky vnitrostranickým neshodám a převahou bílých funkcionářů. Svůj podíl na odlivu přívrženců měla i smrt černošského komunisty Johannese Nkosiho, který byl zastřelen při pálení pasů na demonstraci v Durbanu.²⁰⁷

Aktivity černošského obyvatelstva od počátku dvacátého století celkově svědky o tom, že nehodlali pasivně přijmout svou zákonem určenou podřadnou roli segregované a utlačované levné pracovní síly. Naopak se dále rozvíjeli na poli politickém, kulturním i v oblasti vzdělávání.

3.5 2. SVĚTOVÁ VÁLKA

Druhá světová válka jest významným mezníkem pro další vývoj na území Jihoafrické unie. V době vypuknutí celosvětového konfliktu byla Jižní Afrika rozdělena na dva tábory. Na straně jedné profašističtí nacionalisté pod vedením J. B. M. Hertzoga - ti toužili zachovat neutralitu vůči Německu a chtěli přerušit styky s Velkou Británií. Mnoho jihoafrických nacionalistů otevřeně sympatizovalo s rasistickou a antisemitskou národně socialistickou politikou nacistického Německa a *mnozí budoucí přední jihoafričtí politikové, kteří v té době studovali v Německu na vysokých školách nebo tam byli častými návštěvníky, se stali Hitlerovými obdivovateli*.²⁰⁸

Na straně druhé to byla probritská skupina v čele s J. Ch. Smutsem. Těsnou většinou v parlamentu se do vedoucího postavení dostala strana probritská, a tak dobu druhé světové války strávila Jihoafrická unie po boku svého dosavadního spojence - Velké Británie. Jihoafrické oddíly bojovaly ve východní a severní Africe a v Itálii. Na válečné frontě byli černí Jihoafričané účastní soužití s bělošskými vojáky bez známek rasismu a *poznali, že životy bílých a černých mají stejnou*

²⁰⁴ Jihoafrická federace neevropských odborů.

²⁰⁵ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 188.

²⁰⁶ Především kvůli neshodám uvnitř strany a kvůli smrti jednoho z hlavních komunistických černošských představitelů.

²⁰⁷ WOLTON, D. G., *Jižní Afrika včera a dnes*. Praha: Nakladatelství Mír, 1951, s. 87.

²⁰⁸ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 189.

cenu.²⁰⁹ Na konci války bylo mezi Jihoafričany v uniformě 135 171 bílých mužů, 12 878 bílých žen, 27 583 barevných a 42 627 černých Afričanů. V boji jich celkově padlo na 5 500, z toho více jak čtvrtina černochů.²¹⁰

Během druhé světové války se zdvojnásobil příliv černošského obyvatelstva do měst²¹¹ a v Jižní Africe začal do neuvěřitelných rozměrů narůstat problém nelegálních příměstských sídlišť. Vláda se tomu sice snažila zabránit, leč neúspěšně. V chatrčích ze dřeva, vlnitého plechu, lepenky či pytlů žilo kupříkladu na předměstí Johannesburgu roku 1940 mezi šedesáti a devadesáti tisíci Afričanů²¹² v nesnesitelných životních podmínkách.²¹³ Africký národní kongres, pod vedením umírněného A. B. Xumy²¹⁴, požadoval již během války stejná občanská práva pro všechny na základě Atlantické charty. Netřeba dodávat, že bez úspěchu. Ale s koncem války očekávalo černošské hnutí alespoň částečné protržení rasové přehrad. Při ANC se také utvořilo radikálnější, protikomunistické křídlo - *Liga mladých/Youth League*.²¹⁵ Nově vznikly silné černošské hornické odbory – *African Mine Worker's Union* – jež si kladly za cíl zejména zlepšení finančních podmínek horníků a zrušení *válečného opatření č. 1425*.²¹⁶ Jejich nejpočetnější, ale přesto neúspěšné stávky se v srpnu roku 1946 zúčastnilo na 74 000 horníků, kteří protestovali za vyšší denní mzdu²¹⁷, placenou dovolenou, lepší bydlení a jídlo.²¹⁸

Veškeré návrhy ze stran černošských organizací nebyly během prvních poválečných let vládou podpořeny a už vůbec ne realizovány. A po volbách roku 1948 už neměly pražádnou šanci.²¹⁹

²⁰⁹ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 193.

²¹⁰ THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 177.

²¹¹ Díky bělochům sloužícím v armádě vzrostl počet pracovních míst, zároveň rostly i mzdy.

²¹² THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 178.

²¹³ Uživit se zde nebylo lehké, mnozí obyvatelé sídlišť se živilí nelegálně – muži například prodávali noviny a ženy pracovaly v tzv. *shebeens* - to bylo centrum alkoholu, zábavy a sexu.

²¹⁴ Mimo jiné je autorem nové stranické ústavy. Utvořil také komisi, zabývající se jak Atlantickou chartou, tak Chartou lidských práv – v očekávání jejich poválečného přijetí.

²¹⁵ V čele stál Anton Lembede, mezi členy dále Robert Sobukwe, Duma Nokwe, Nelson Mandela, Walter Sisulu či F. W. Nkomo.

²¹⁶ *War Measure No. 1425* zakazoval stávky a černošské odbory.

²¹⁷ Jejich požadavek byl minimálně deset šilinků na den.

²¹⁸ THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 179.

²¹⁹ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 193-196.

4. ÉRA APARTHEIDU 1948 - 1978

4.1 VŠEOBECNÉ VOLBY ROKU 1948

Rok 1948 byl významným předělem v moderní jihoafrické historii. Toho roku vyhrála parlamentní volby Národní strana²²⁰, jež ve spojení se stranou Afrikánskou získala parlamentní většinu. Po uchopení moci se Národní strana vydala cestou systematického a důkladného oklešťování již tak nicotné svobody a práv černochů a barevných na jihoafrické půdě. Krok za krokem, zákon po zákonu. Tak si to zvolili sami bělošští voliči, v obavě před rychle narůstající řadou anglicky mluvících Jihoafričanů a s vidinou jednoduchého vyřešení problémů jejich menšiny s černošskou a barevnou většinou.²²¹

Příčin, jež vedly k volebnímu vítězství Národní strany, je hned několik. Dosavadní vláda Smutsovy Spojené strany se nebyla schopna vypořádat se zvýšeným počtem stávek a s rostoucími nepokoji v černošských čtvrtích.²²² Taktéž její přístup k ukončení válečných opatření v hospodářství se dá označit za liknavý. Proběhla poválečná vlna imigrace do Jižní Afriky, a to převážně z Britských ostrovů. Běloši navrátilí se z války měli značný nedostatek pracovních příležitostí. Mnoho zemědělců také vyjadřovalo svoji nespokojenost s agrární reformou. Zkrátka, faktorů způsobujících pokles voličů probritské Spojené strany bylo dost. Na straně druhé byla strana Národní, která ve své velmi dobře připravené předvolební propagandě ostře vyjadřovala své odhodlání udržet bílou nadvládu v poválečné Jižní Africe. Slibovala svým voličům jednoduché řešení problémů, spočívající v institucionalizaci rasismu.²²³ A této lákavé nabídce, předložené na stříbrném podnose, neodolala těsná většina jihoafrických bělošských voličů. Významnou část těchto voličů zastupovali bílí farmáři, kteří byli hlavními příjemci poskytované masivní státní podpory.²²⁴

Vláda Národní strany, jejímiž členy byli po boku předsedy Daniela F. Malana například T. G. Strijdom či H. F. Verwoerd, začala politiku apartheidu uplatňovat téměř okamžitě pomocí celé řady zákonů a vládních nařízeních. Koncept této rasistické ideologie – „*oddělený vývoj jednotlivých ras*“ –

²²⁰ Národní strana vyhrála těsnou většinou, rozdíl čítal pouze 8 mandátů mezi Národní a Smutsovou Sjedenocnou stranou.

²²¹ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 198.

²²² Nepokoje v černošských čtvrtích poukazovaly na rostoucí životní náklady – zvýšila se cena za dopravu i bydlení – při stále nízké úrovni mezd. Protestovalo se také proti stále důslednějšímu prosazování vládních opatření a zákonů.

²²³ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 198-200.

²²⁴ THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 188-189.

nyní povýšený na státní doktrínu, měli nacionalisté připravený již z dřívějších let.²²⁵ Přesto trvalo na deset let, než byly některé nacionalistické představy alespoň z části uvedeny do praktického života.

Na uvedení rasové teorie do praxe měl velkou zásluhu dr. Daniel Francois Malan.²²⁶ Je to postava vskutku zajímavá, a proto neuškodí si tohoto tvůrce moderního afrického nacionalismu několika větami přiblížit. Tento rodák z Kapska, absolvent univerzity ve Stellenboschi a původním povoláním kněz Holandské reformované církve²²⁷, byl pátým ministerským předsedou Jihoafrické unie – a to od června 1948 do listopadu 1954. Při oslavách volebního vítězství v Pretorii v červnu 1948 prohlásil:

*"In the past we felt like strangers in our own country, but today South Africa belongs to us once more. For the first time since Union, South Africa is our own. May God grant that always remains own."*²²⁸

Během několika desítek let, kdy v Kapsku bojoval za povznesení africké kultury a jazyka, a obzvláště pak za její ochranění před anglicky mluvícími Jihoafričany, okolo sebe shromáždil skupinu stoupců vize apartheidu. Mnozí z nich byli dokonce radikálnějšími než on sám. Jako vhodné pojmenování se mi jeví přízvisko „Hitlerovi dědici“. Nejen v kruhu Malanových příznivců a přátel, ale mezi členy Národní strany bylo nespočet *nepokrytých obdivovatelů nacistického Německa*.²²⁹

4.2 SÉRIE NOVÝCH NACIONALISTICKÝCH A RASISTICKÝCH ZÁKONŮ

Po vyhraných volbách Národní strana nemarnila čas a ihned snesla na lid spršku nových zákonů a nařízení. Nejprve však měla přednost nutnost oficiálně rozdělit jihoafrický lid do rasových kategorií, které přeci mají svébytnou kulturu, a tudíž je žádoucí jejich oddělený vývoj. Lid se tedy roztřídil do čtyř rasových skupin - na *White / Coloured / Indian and African*. Rasa bílá, jakožto civilizovaná, měla samozřejmě absolutní kontrolu nad státem.²³⁰

Mezi prvními zákony byl schválen *South African Citizenship Bill / Zákon o jihoafrickém občanství* (1949). Jeho posláním bylo značné zpřísnění podmínek pro usazující se cizince a dosud nevídaná výše poplatků pro ně.²³¹ *Prohibition of Mixed Marriages Act / Zákon o zákazu smíšených manželství* (1949) byl jeden z prvních zákonů, definujících rasové soužití. Spolu *Immortality Act /*

²²⁵ LACINA, Karel. *Nejnovější dějiny Afriky*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1987, s. 304.

²²⁶ Viz Příloha č. X.

²²⁷ LACINA, Karel. *Nejnovější dějiny Afriky*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1987, s. 301

²²⁸ THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 186.

²²⁹ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 200.

²³⁰ THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 190.

²³¹ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 201.

Zákonem o nemorálnosti (1950) stanovují jako nezákonné jak manželství, tak sexuální styk mezi jednotlivými rasami. Jeho cílem bylo zachování „čistoty rasy“.²³² Klasifikaci jednotlivých, výše zmíněných ras, uzákonil *Population Registration Act / Zákon o registraci obyvatelstva* (1950). Ten sloužil k důsledné aplikaci rasové segregace. Ponižující testy pro určení příslušné rasové skupiny si s ničím nezadaly s nacistickými metodami rozdělování lidí dle zcela nevědeckých kritérií. Došlo také ke zbavení aktivního i pasivního volebního práva Afričanů. To prosadila nacionalistická vláda i přes značný odpor opozice. Opozice, kterou tvořila Sjednocená a Labouristická strana, se spojila Torchovým komandem²³³ a vytvořili spolu Sjednocenou demokratickou frontu / *United Democratic Front*. Tato organizace si vytkla za cíl vzdorovat *nacionalisticko-rasistickému šílenství*²³⁴, avšak setkali se s neúspěchem. Ve volbách následujících, 1953, Národní strana posílila svou pozici a spojila své síly se stranou Afrikánskou, přičemž název zůstal původní. Ve volbách neuspěla Sjednocená strana, po smrti generála Smutse vedená J. G. N. Straussem, i když stále zůstávala výraznou opoziční stranou. Svou politickou kariéru rok po volbách ukončil také dr. Malan ve věku 80 let.²³⁵ Funkci ministerského předsedy po něm převzal J. G. Strijdom.²³⁶

Politika apartheidu zahrnovala stále důmyslnější kontrolu nad černými Jihoafričany. Díky *Native Act / Zákonu o domorodcích* (1952) musel každý černý Jihoafričan²³⁷ vlastnit „*knihu dokladů*“, což nebylo nic jiného, než snůška bezpočtu povolení, známých pod názvem *passy*.²³⁸ Každým rokem bylo při prosazování tohoto zákona zatčeno na 100 000 obyvatel. V letech 1975-6 pak bylo zatčeno dokonce 381 858 osob.²³⁹

²³² THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 190.

²³³ Torchovo komando byla organizace, bojující za práva míšenců v Kapsku a především pak za jejich právo volit. Skládala se převážně z veteránů 2. světové války.

²³⁴ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 204-205.

²³⁵ D. F. Malan zemřel v roce 1959 ve Stellenboschi. Tentýž rok vyšla jeho životopisná kniha "Afrikaner Nationalism and my experiences on the road to it".

²³⁶ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 205.

²³⁷ Od roku 1956 taktéž i každá černá Jihoafričanka.

²³⁸ Viz Příloha č. X.

²³⁹ THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 193.

4.3 VYTVÁŘENÍ DOMOVIN A „NEZÁVISLÝCH“ STÁTŮ

Území, kde mohly žít jednotlivé rasové skupiny – a pouze ty – určoval *Group Areas Act* / Zákon o stanovení území pro jednotlivé skupiny obyvatelstva (1950).²⁴⁰ Ruku v ruce s ním přišlo zřízení *Land Tenure Advisory Board* / Poradního sboru pro záležitosti držby půdy (1950) – ten později často měnil svůj název, ale smysl zůstával stejný – určovat půdu, kterou ty či ony rasové skupiny mají právo obývat. *Group Areas Act* byl spolu s *Bantu Authorities Act* / Zákonem o bantuských představitelích (1951)²⁴¹ základním kamenem pro stavbu rasové přehrady, která vyústila ve vytvoření samosprávných území - tzv. domovin neboli *bantustanů*. Zde byli násilně soustředováni téměř všichni Jihoafričané černé pleti – výjimky tvořili pouze dělníci, které potřebovali jejich bílí zaměstnavatelé.

Přestože státní ekonomika mezi lety 1950 a 1960 rostla a zvyšovala se i úroveň životních podmínek bělošského obyvatelstva, bantustany ekonomicky stagnovaly a v průběhu apartheidu se životní podmínky v nich neustále zhoršovaly.²⁴² Postupem času mohly nabídnout obživu stále menšímu množství obyvatel. V důsledku toho čím dál více Afričanů odcházelo za prací do měst – především jako námezdní pracovníci do průmyslového centra Jižní Afriky v jižním Transvaalu, dále do Durbanu, Port Elisabeth či do Kapského města.²⁴³

Novelizace zákona o domorodé půdě / *Native Land Amendment Act* (1952) pak prohlašuje veškerá městská území za bělošské. Cílem novelizace bylo omezení přílivu černošského obyvatelstva do měst, Nově se zde černocho bez příslušného povolení mohl zdržovat pouze 72 hodin, jinak byl zatčen a bezodkladně deportován zpět do rezervace.²⁴⁴ Vláša také nechala na základě Zákona o přesídlování domorodců / *Native Resettlement Act* (1954) odstranit nelegální příměstská sídliště v blízkosti měst²⁴⁵ - v poválečných letech se totiž počet osob, obývajících tato sídliště mnohde zdvojnásobil.²⁴⁶ Jejich obyvatelé tedy byli buď deportováni do domovin, nebo na farmy, kde pracovali pro bělošské farmáře. Nuceným stěhováním z „bílých“ oblastí bylo postiženo několik

²⁴⁰ Tento zákon nahrazoval předchozí *Native Land Act* (1913) a *Native Trust and Land Act* (1936).

²⁴¹ *Bantu Authorities Act* zakázal dosavadní kmenovou samosprávu a zavedl nový, třístupňový systém náčelnických hodností.

²⁴² BURGER, D. *About South African History* [online]. South African Government Information [cit. 2012-04-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.info.gov.za/aboutsa/history.htm>>.

²⁴³ THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 191-192.

²⁴⁴ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 205.

²⁴⁵ Např. v Johannesburgu bylo sídliště Sophiatown srovnáno se zemí. Stejný osud potkal sídliště District Six v centru Kapského města. Demolicím neušla ani sídliště v Pretorii a mnoha dalších městech.

²⁴⁶ tamtéž.

miliónů osob. Nejen z měst byli vyhnáni – také pozemky ve vlastnictví či v nájmu Afričanů na venkově byly vládou eliminovány.²⁴⁷

Díky deportaci osob zpět na půdu bantustanů, a v nemalé míře díky přírůstku obyvatelstva²⁴⁸ byla jejich území velmi brzy přelidněna. V době sčítání lidu v roce 1950 žilo na území domovin 39,7% afrického obyvatelstva Jižní Afriky. V roce 1980 už to pak bylo 52,7%. Hustota obyvatel zde byla 23,8 osob na míli čtvereční – oproti 9,1 obyvatel v celé Jižní Africe, a to včetně domovin.²⁴⁹

Téměř každý bantustan se skládal z několika území, která byla od sebe vzdálena i několik stovek kilometrů.²⁵⁰ Každé z těchto teritorií bylo domovem jednoho z potencionálních černošských národů. Samosprávná území, kde nejvyšší posty zaujímali kmenoví náčelníci loajální k jihoafrickému režimu²⁵¹, prošli postupným procesem získání „nezávislosti“. Tempo tohoto procesu udávala „vzorová“ domovina Transkei – ta se stala samosprávnou roku 1963 a nezávislost získala v roce 1976. Následovala Bophuthatswana(1977), Venda(1979) a Ciskei (1981). Spolu se získáním nezávislosti bylo obyvatelům příslušné domoviny odebráno jihoafrické občanství.²⁵²

Jihoafrická vláda ve své propagandě přirovnávala proces udělování nezávislosti jednotlivým bantustanům k evropské dekolonizaci, současně probíhající ve státech tropické Afriky. I když se domoviny honosily přívěskem „nezávislé“, byly závislé na státních subvencích. Kromě toho také nezávislost jihoafrických domovin neuznala žádná cizí země.²⁵³

4.4 ZMĚNY V ČERNOŠSKÉM VZDĚLÁVÁNÍ

Vláda také zintenzivnila dohled nad veřejným školstvím. V praxi to vypadalo asi tak, že děti bělošské povinně navštěvovali jednu z veřejných škol, kde se mluvilo jeho rodným jazykem – anglicky či afrikánsky. Na základě *Bantu Education Act* / Zákona o bantuském školství (1953) převzala vláda kontrolu i nad vzděláváním Afričanů. Ti byli do té doby vzdělávání převážně v misijních školách, což nebylo dle názoru nacionalistů vhodné – předávali jim nebezpečné

²⁴⁷ THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 193.

²⁴⁸ Mezi lety 1970 a 1980 vzrostl počet obyvatel v domovinách o 69%.

²⁴⁹ THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 195.

²⁵⁰ Např. Bophuthatswana měla 19 fragmentů. Kwa-Zulu zahrnoval 29 hlavních a 41 menších fragmentů.

²⁵¹ Loajální ideálně jako bratři Matanzimové v Transkei.

²⁵² THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 192.

²⁵³ THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 192.

myšlenky a řečeno Verwoerdovými slovy: „*přeměňovali je v černé Angličany*“.²⁵⁴ Do roku 1960 vláda převzala kontrolu také nad vzděláváním dětí barevných a asijských. Spolu s převzetím otěží státem se značně zvýšil počet dětí, navštěvujících veřejné školy – přestože na rozdíl od dětí bělošských pro ně vzdělávání nebylo povinné.²⁵⁵

Vládní nařízení dopadla taktéž na vysoké školství. Při nástupu nacionalistů k moci měla Jižní Afrika čtyři anglické a čtyři afrikánské univerzity, jednu bilingvní a jednu vysokou školu pro domorodé obyvatelstvo.²⁵⁶ Zastoupení studentů dle barvy pleti bylo v roce 1948 následující: afrikánské univerzity spolu s Rhodes University byly přístupné pouze bělochům, na univerzitě v Kapsku studovalo 20% černošských studentů, v Natalu jich navštěvovalo segregované třídy 21%. Univerzita ve Witwatersrandu se mohla pochlubit pouhými 6% černošských studentů v integrovaných třídách. *University Education Act / Zákon o univerzitním vzdělávání (1959)* zakazuje univerzitám přijímat černošské studenty.²⁵⁷ Zároveň došlo k založení tří samostatných škol – pro barevné, asijské a zulské studenty – a jedné výlučně pro africké studenty.²⁵⁸

4.5 SLED REPRESIVNÍCH ZÁKONŮ NEUSTÁVÁ – „WHITES ONLY“

Od roku 1948 bylo možné spatřit nápis „Whites only“²⁵⁹ na takřka všech myslitelných místech. Všechné předpisy a zákony nařizovaly segregaci u vozidel taxislužby, sanitních a pohřebních vozů, v autobusech, vlacích, výtazích, na lavičkách, toaletách, v parcích, na církevních i městských úřadech, v budovách kin, divadel, kaváren, restaurací a hotelů. A samozřejmě na již zmíněných školách a univerzitách. Oficiální politika státu rovněž zabraňovala jakémukoliv mezirasovému kontaktu ve sportu – kromě zákazu smíšených týmů platilo i veto zápasů mezi týmy různých ras na půdě Jižní Afriky. V zahraničí pak mohly domovskou zemi reprezentovat pouze týmy rasově jednotné. I když oficiálně neexistovala právní legislativa pro prosazování segregáčnické politiky ve sportu, existovaly i jiné cesty²⁶⁰ pro udržení rasové segregace ve sportovním odvětví.²⁶¹ Situace

²⁵⁴ THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 196.

²⁵⁵ V roce 1979 oficiálně navštěvovalo veřejné školy (včetně škol v domovinách) 3 484 329 afrických dětí – což bylo více jak 20% celé černošské populace.

²⁵⁶ Tato miniaturní univerzita se nacházela ve Fort Hare – práva na ní vystudoval například první černošský prezident Jihoafrické republiky Nelson Mandela.

²⁵⁷ Výjimku pro přijetí černošského studenta na univerzitu mohl udělit pouze kabinet ministra školství.

²⁵⁸ THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 195-197.

²⁵⁹ Viz Příloha č. 17.

²⁶⁰ Jednou z možností vlády, jak udržet nadvládu nad rasově segregovaným sportem, bylo pomocí *Land Area Act*.

²⁶¹ THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 197.

dokonce došla tak daleko, že roku 1968 premiér B. J. Vorster zakázal start jihoafrického kriketového mužstva, a to díky jednomu černošskému hráči.²⁶²

Vláda rovněž zavedla přísnou kontrolu nad hromadnými sdělovacími prostředky. Pomocí společnosti *The South African Broadcasting Corporation* (SABC)²⁶³ vlastnila monopol nad rozhlasovým a televizním vysíláním.²⁶⁴ SABC se tak stala ideálním nástrojem nacionalistické propagandy.²⁶⁵

Mezi prvními zákony byl *Suppression of Communism Act* / Zákon o potlačování komunismu (1950), který obsahoval velmi širokou definici komunismu²⁶⁶ a dával ministru spravedlnosti absolutní pravomoc nad kýmkoli, kdo podporoval některý z jeho cílů.²⁶⁷ Nesčetně represivních zákonů eskalovalo od poloviny 50. let. Jako příklad uvádím: *Bantu Labour Act* (1953), *Riotous Assemblies Act* (1956), *Unlawful Organization Act* (1960,) *Sabotage Act* (1962), *General Law Amendment Act* (1966), *Terrorism Act* (1967), *Internal Security Act* (1976). Existoval také zákon, který dával vládě speciální pravomoc – mohla zakázat na libovolně dlouhou dobu pobyt Afričanů ve městě či na bělošské farmě – na základě uplatnění *Bantu Laws Amendment Act* (1964). Vláda také mohla vyhlásit stav nouze v jakékoli části země, pokud byl vážně ohrožen veřejný pořádek a bezpečnost obyvatelstva – na základě *Public Safety Act* (1953).²⁶⁸

Značné množství legislativy dalo policii rozsáhlé pravomoci k zatýkání osob. Vláda také mohla zakázat jakoukoli organizaci, zrušit jakékoli shromáždění či zabránit organizacím příjem finančních prostředků ze zahraničí. Na úkor růstu pravomocí pomocí legislativy nesmírně vzrostla byrokracie, potřebná k prosazování zákonů apartheidu.²⁶⁹

²⁶² HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 243.

²⁶³ Předsedou SABC byl J. P. Meyer, vůdce Ossewa Brandwag během druhé světové války.

²⁶⁴ Televizní vysílání bylo v Jižní Africe zahájeno roku 1976.

²⁶⁵ THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 198.

²⁶⁶ Za komunistu mohl být označen v podstatě každý, kdo nesouhlasil se stávající vládou a jejím rasistickým pořádkem.

²⁶⁷ LACINA, Karel. *Nejnovější dějiny Afriky*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1987, s. 306-307.

²⁶⁸ THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 198-203.

²⁶⁹ V roce 1977 bylo zaměstnáno přibližně na 540 000 bělochů ve veřejném sektoru. Devadesát procent z čelních pozic obsadili Afrikánci. Drtivá většina z nich byli zastánci apartheidu.

4.6 ORGANIZACE, BOJUJÍCÍ PROTI OBLUDNÉ MAŠINERII APARTHEIDU²⁷⁰

4.6.1 CONGRESS OF THE PEOPLE

Se zvětšující se brutalitou vládní segregace a diskriminace vzrůstají také aktivity Afričanů. Mnohé organizace překlenuly etnické a třídní rozdíly a zároveň překročili regionální rámec. Inspirováni současnými událostmi ve světě²⁷¹, použili účinnějších prostředků pro mobilizaci mas a konfrontaci režimu. Čím dál drsnější potlačování práv si žádalo spojení sil více organizací, které zastupovaly utlačovaná etnika. V roce 1955 byla uspořádána kampaň, která si kladla za cíl získání větší podpory Afričanů a přitáhnutí zraku okolního světa k páchanému bezpráví. Široké spektrum jihoafrické společnosti bylo sjednoceno pod nově vzniklým Kongresem lidu / *Congress of the People*. Zde po boku největší organizace *African National Congress* stál *South African Indian Congress*, *South African Coloured People's Organisation*, *Congress of Democrats* a *South African Congress of Trade Unions*. 26. června se na 3000 zástupců²⁷² zmíněných organizací setkalo v Kliptownu nedaleko Johannesburgu a přijali Chartu svobody / *Freedom Charter*.²⁷³ Charta svobody mimo jiné zvěstuje, že Jižní Afrika patří všem, kdo v ní žijí. Posléze byla prohlášena základním programovým prohlášením ANC. Nacionalistická vláda prohlásila tento dokument za komunistický a na základě širokého záběru *Suppression of Communism Act* zatkla čelní představitele ANC i Kongresu lidu. V tzv. *Treason Trial* pak bylo souzeno 156 lidí, obviněných z velezrady. Proces se táhl až do roku 1961, kdy byli všichni obžalovaní uznáni nevinnými.

4.6.2 AFRICAN NATIONAL CONGRESS (ANC)

Během posledních dvou dekad před převzetím moci Národní stranou se z malé černošské organizace vyvinulo masové hnutí, bojující proti vzrůstajícímu extrémnímu afrikánskému nacionalismu. Roku 1948 byl stále prezidentem pragmatik A. B. Xuma. Tomu se během jeho předsednictví podařilo sjednotit činnost ANC s Jihoafrickým Indickým kongresem / *South African Indian Congress*, který v té době vedli dr. G. M. Naicker a Yusuf Dadoo. Nejvyšší představitelé obou organizací pak vytvořili tzv. Všeafričský národní kongres / *All-African Native Congress*, v čele

²⁷⁰ Všechny organizace, bojující proti oficiální státní doktríně apartheidu, bohužel nelze vyjmenovat. Zmiňuji tedy pouze ty hlavní – ty, co byly nejvíce viděny a slyšeny. Dále některá další hnutí a jejich činnost uvádím v kapitole 4.9 Klid neznamená souhlas.

²⁷¹ Inspirací byla zahraniční osvobozenecká hnutí a především pak události v tropické Africe.

²⁷² Více než 2000 Afričanů, 320 Indů, 230 míšenců a 112 bělochů.

²⁷³ THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 207-208.

s W. M. Tsotsim.²⁷⁴ V té době bylo vedení ANC silně ovlivňováno komunismem. V roce 1949 Xumu na nejvyšším postu vystřídal James Sebe Moroka.²⁷⁵ Téhož roku byli na výroční konferenci ANC do celostátního vedení zvoleni tři členové Ligy Mladých: Walter Sisulu, Oliver Tambo a Nelson Mandela.²⁷⁶ Roku 1952 pak byl do čela ANC zvolen Albert Lutuli,²⁷⁷ který přemostil staré a mladé elity ANC. *African National Congress* se také významnou měrou podílel na vytvoření výše uvedeného seskupení *Congress of the People*, který přijal *Freedom Charter*.

S podepsáním Charty svobody a s narůstající spoluprací ANC s organizacemi ostatních etnik však všichni členové ANC nesouhlasili. Nesouhlasící členové se nazvali Afrikanisty / *Africanists* a založili *Pan Africanists Congress*. Kampaň proti schváleným zákonům, jež vyústila v masakr na sídlišti Sharpeville, však vedli společně.²⁷⁸ Po zákazu činnosti roku 1960 ANC přešla do ilegality. V zahraničí mobilizoval síly, vystupující proti apartheidu, Oliver Tambo.²⁷⁹ Usadil se v Lusace v Zambii a po smrti Alberta Lutuliho v roce 1967 se stal úřadujícím prezidentem ANC.²⁸⁰

4.6.3 YOUTH LEAGUE

Youth League / Liga mladých vznikla roku 1944. Její příslušníci z řad ANC věřili, že Afričané budou osvobozeni pouze vlastními silami. Vytčeným cílem pak bylo zapojení širokých mas lidí do ozbrojeného boje proti mašinerii apartheidu. Militantní myšlenky mládežnické ligy si rychle získaly podporu, především mezi nově přichozími obyvateli městských sídlišť. Byl vypracován akční program / *Programme of Action* vyzývající k občanské neposlušnosti - bojkotům, stávkám a vzpourám. Tento program poté roku 1949 vzala za svůj ANC a v padesátých letech vyústil v *Defiance Campaign*.

²⁷⁴ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 206.

²⁷⁵ James Sebe Moroka, narozený roku 1891, byl vnukem Tswana, náčelníka kmene Moroků, který roku 1830 poskytl vojenskou ochranu voortrekkerům. Vystudoval medicínu ve skotském Edinburghu, v čele ANC byl v letech 1949-1952.

²⁷⁶ Všichni tři pocházeli z Transkei, kde navštěvovali misijní školy. Tambo a Mandela po vyloučení z univerzity Fort Hare vystudovali práva korespondenčně a sdíleli spolu praxi v Johannesburgu.

²⁷⁷ Tento vybroušený řečník a oddaný křesťan se narodil roku 1898. Pocházel z kmene Zulu a původním povoláním byl učitel. Byl zastáncem nenásilných akcí a spolupráce všech jihoafrických rasových skupin. Za svou roli v nenásilném odporu proti politice apartheidu získal v roce 1960 jako první Afričan Nobelovu cenu míru.

²⁷⁸ Official website of the *African National Congress* [online]. [cit. 2012-04-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.anc.org.za/show.php?id=206>>.

²⁷⁹ Oliver Reginald Tambo, narozený roku 1917, byl jmenován do funkce generálního tajemníka ANC v roce 1955. Roku 1959 se stal viceprezidentem. Rok poté následoval několikaletý zákaz činnosti v Jižní Africe, a tak se uchýlil do zahraničí. Po smrti Alberta Lutuliho v roce 1967 se stal prezidentem ANC, úřadujícím z Lusaky v Zambii.

²⁸⁰ THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 211.

4.6.4 UMKHONTO WE SIZWE

Umkhonto we Sizwe / Kopí Národa bylo ozbrojenou složkou ANC. Bylo založeno roku 1961 a u jeho zrodu stál také Nelson Mandela. Po ztroskotání nenásilných metod proti uplatňované rasistické státní doktríně mělo Umkhonto we Sizwe za úkol provádění sabotážních akcí výlučně proti vojenským a státním cílům.²⁸¹ Po zákazu činnosti se organizace v Jižní Africe uchýlila do ilegality.

4.6.5 PAN AFRICANIST CONGRESS (PAC)

Pan Africanist Congress / Panafrický kongres byl založen roku 1959 bývalými členy ANC. V čele PAC stanul Robert Sobukwe²⁸². Členové vyjadřovali svůj nesouhlas s Chartou svobody (1955), která nepožadovala výlučnou nadvládu černošského obyvatelstva a vyhnání obyvatelstva bělošského – jak si přáli oni v duchu svého hesla „Afrika Afričanům“.²⁸³

4.6.6 POQO

Poqo neboli Osamocení (Nezávislí) bylo militantní křídlo PAC pod vedením Potlako Leballa. Příslušníci této organizace se nazývali „čistými“ a radikálně odmítali multirasové řešení Jižní Afriky. Za účelem přímého svrhnutí vlády a uzurpování moci prováděli v podstatě tutéž činnost jako *Umkhonto we Sizwe*, ovšem s větší razancí a nevybíravostí.²⁸⁴

4.6.7 FEDERATION OF SOUTH AFRICAN WOMEN (FSAW)

I přes to, že drtivá většina představitelů černošských organizací byla mužského pohlaví, neznamenalo to, že všechny Afričanky zaujímaly vůči apartheidu pasivní postoj. Naopak, hrály významnou roli. Již v roce 1913 byla založena *Bantu Women's League*, která se později

²⁸¹ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 226.

²⁸² Robert Magaliso Sobukwe se narodil v Kapské provincii roku 1924. Během studií na univerzitě ve Fort Hare se roku 1948 přidal k ANC Youth League. Významně se podílel na založení PAC. Po událostech v Sharpeville byl na tři roky uvězněn a po výkonu trestu byl internován na Robben Island – jeho uvěznění se pak na základě každoročního rozhodnutí ministra spravedlnosti dále prodlužovalo. Propuštěn do domácího vězení byl roku 1969. Zemřel v roce 1978 na rakovinu plic.

²⁸³ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 210-211.

²⁸⁴ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 226.

přetransformovala v jedno z křídel ANC – *Federation of South African Women* v čele s Lilian Ngoyi. Ta vedla africké ženy při demonstracích proti zákonu o pasech, který byl roku 1956 rozšířen i na africké ženy. 9. srpna 1956 se na 20 000 žen shromáždilo před vládní budovou v Pretorii a předaly kanceláři premiéra svou petici, načež v tichosti setrvaly 30 minut. Během kampaně proti pasům bylo roku 1958 uvězněno na 2000 Afričanek, včetně Lilian Ngoyi.²⁸⁵ Ženy také uspořádali velmi úspěšný bojkot pivnic.²⁸⁶ Po masakru v Sharpeville byla tato organizace zakázána, stejně jako mnoho dalších.²⁸⁷

4.6.8 ODBOROVÉ ORGANIZACE

Různé požadavky na snesitelnější život a práci podporovaly i jihoafrické odbory. Původně byly tyto organizace multirasové, avšak po přijetí jednoho z mnoha opatření nacionalistů byly smíšené odborové organizace zakázány. Přestože nadále mohly existovat pouze odbory rasově jednotné, jejich činnost neměla klesající tendenci. Za podpory ANC vznikl roku 1955 South African Congress of Trade Unions / Jihoafrický kongres odborových svazů, který při svém vzniku zastupoval přes 40 000 dělníků. O čtyři roky později pak z iniciativy PAC vznikla Federation of Free African Trade Unions of South Africa / Federace svobodných odborových svazů Jižní Afriky, zastupující necelých 20 000 dělníků.²⁸⁸

²⁸⁵ THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 209.

²⁸⁶ Na základě zákona totiž bylo tradiční vaření piva ženami nelegální a zároveň policie prováděla zátahy proti ilegální domácí výrobě alkoholu ve snaze přimět Afričany k používání městských pivnic.

²⁸⁷ Official website of the *African National Congress* [online]. Women's Struggle [cit. 2012-04-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.anc.org.za/themes.php?t=Women`s Struggles>>.

²⁸⁸ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 208-209.

4.7 KRVEPROLITÍ JMÉNEM SHARPEVILLE

I přes narůstající tlak rasistické vlády nacionalistů se Afričané nenechali zlomit a pokračovali ve svém boji za svobodu a rovnoprávnost. Bouřili se na základě vedených kampaní a programů, které zaštiťovali různé organizace, hnutí, odbory i silní jednotlivci. V boji za rovnoprávnost padly desítky Afričanů.²⁸⁹ Většinou se však jednalo o klidné, nenásilné protestní akce.

21. března 1960²⁹⁰ zahájil PAC kampaň proti všem schváleným diskriminačním zákonům, a především proti nenáviděným pasům. Velké množství lidí se mělo sejít na policejních stanicích - bez pasů – a zavdat tak příčinu pro své zatčení. Dokonce sami k zatčení vyzývali v naději, že přeplněné věznice *ucpou mašinerii spravedlnosti*.²⁹¹ Masy Afričanů se shromáždily taktéž na sídlišti v Sharpeville poblíž Johannesburgu. Původně pokojná demonstrace, při níž tisíce lidí oblehly místní policejní stanici, skončila řeží v potocích krve. Policejní síly totiž na několikanásobnou převahu protestujících Afričanů zareagovaly absolutně nepřiměřeně – začaly pálit přímo do demonstrantů.²⁹² Bylo zastřeleno 67 Afričanů, 186 jich bylo vážně zraněno.²⁹³ Většina z nich byla střelena do zad.²⁹⁴

A reakce na krveprolití? Vláda vyhlásila stanné právo, armádní rezervy byly mobilizovány. Veškeré veřejné akce podléhaly přísnému zákazu. Lidé byli hromadně zatýkáni. ANC, PAC i další organizace byly na počátku dubna zakázány na základě bleskově schváleného Zákona o nezákonných organizacích / *Unlawful Organizations Act* (1960).²⁹⁵ Během výjimečného stavu bylo zatčeno na 18 000 lidí, z nichž na 5 000 bylo uvězněno. Často bez jakéhokoli vzneseného obvinění. Mezi odsouzenými byli i Robert Sobukwe či Albert Lutuli.

Týdny následující po masakru probíhaly ve znamení nepokojů a stávek po celé zemi. V Kapském Městě se 30. března shromáždilo několik desítek tisíc protestujících.²⁹⁶ V řádném průvodu došli před budovu parlamentu, který právě zasedal. Policie ujistila jejich vůdce Phillipa Kgosa, že pokud se dav v poklidu rozejde, může se ten večer setkat s ministrem spravedlnosti. Když tak učinil a přišel na smlouvanou večerní schůzku, byl neprodleně zatčen.

²⁸⁹ Např. při oslavách 1. května 1949 při srážkách s policií na sídlišti Orlando, Sophiatown aj. zemřelo 18 lidí.

²⁹⁰ Tutéž kampaň měla v plánu zahájit taktéž ANC, o deset dní později.

²⁹¹ THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 210.

²⁹² Viz Příloha č. 22.

²⁹³ Otakar Hulec v knize *Dějiny Jižní Afriky* uvádí 69 mrtvých a 180 vážně raněných.

²⁹⁴ THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 210.

²⁹⁵ LACINA, Karel. *Politika apartheidu*. Bratislava: Pravda, 1981, s. 122.

²⁹⁶ Odhady se pohybují mezi 15 000 – 30 000 lidmi.

Na základě Zákona o nezákonných organizacích byli Afričané připraveni o poslední šanci na zákonnou celostátní opozici vůči apartheidu a uchýlili se k ozbrojenému boji. Zakázané organizace přešly do ilegality, řada jedinců se stáhla do exilu a začala připravovat teroristické akce.²⁹⁷

4.8 OD NENÁSILNÝCH KAMPANÍ K OZBROJENÉMU BOJI

Násilí ze strany státu si žádá odpověď ve formě násilí, aneb násilí plodí násilí. Do roku 1960 byli všichni černošští vůdci zastánci nenásilného odporu. Ve světle stávajících událostí však uznaly, že metody pokojných protestů nebyly příliš efektivní, natož aby vedly ke svržení rasistického režimu. Díky zákazu a pronásledování v rodné vlasti byly ANC a PAC donuceny zřizovat si zahraniční základny.²⁹⁸ Obě se také podílely na činnosti nově ustanovené Organizace africké jednoty, která jim byla nápomocná v boji proti apartheidu. Po nějaký čas spolu dokonce spolupracovali ve společné zahraniční Jednotné frontě / *United Front*, ale díky rozporům byla spolupráce ukončena.

Do ozbrojeného boje proti apartheidu se s vervou pustili především tři organizace – *Umkhonto we Sizwe*, *Poqo*²⁹⁹ a *African Resistance Movement*.³⁰⁰ V jejich režii se během 18 měsíců odehrálo na 200 sabotáží, jejichž cílem byly například pošty, vládní budovy či železnice. V srpnu roku 1962 byla ochromena činnost *Umkhonto we Sizwe* a ANC kvůli zatčení jejich hlavního domácího organizátora, Nelsona Mandely.³⁰¹ O rok později bylo při policejním zátahu na farmě Rivonia v bělošské oblasti nedaleko Johannesburgu zatčeno 17 vůdců ANC. Roku 1964 byli v Rivonijském procesu / *Rivonia Trial*³⁰² odsouzeni na doživotí nejvyšší představitelé vedení ANC Thabo Mbeki, Walter Sisulu a další. Nelsona Mandelu nevyjímaje. Ostatní vyfasovali většinou patnáctileté tresty. Všichni byli uvrženi do stejné věznice na Robben Islandu.³⁰³

4.9 KLID NEZNAMENÁ SOUHLAS

V průběhu let šedesátých se událo jen několik významnějších náznaků odporu, a to především díky zákazu jakýchkoli osvobozeneckých hnutí. Svůj podíl na tom mělo nepochybně i uvržení černošských elit do žaláře či jejich emigrace. Apartheidní režim nabýval na síle a zasahoval už do všech oblastí života lidí, kteří nebyli obdařeni bílou barvou kůže. Klid však neznamenal souhlas

²⁹⁷ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 212-213.

²⁹⁸ Např. v Tanzanii, Londýně, Káhiře či Alžíru.

²⁹⁹ *Poqo* bylo militantní křídlo náležející pod *Pan Africanist Congress*.

³⁰⁰ *African Resistance Movement* byla mnohonárodnostní organizací, skládající se ale převážně z mladých bělochů.

³⁰¹ Zahraniční činnost organizací ANC a *Umkhonto we Sizwe* řídil Oliver Tambo.

³⁰² Viz Příloha č. 24.

³⁰³ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 233-234.

s režimem. Duch odporu byl utužován po celou dobu relativního klidu. Na jeho formování se podílelo několik významných faktorů.

Ekonomika země prudce rostla a s ní i počet kvalifikovaných i nekvalifikovaných dělníků. Nárůst počtu černošských dělníků vedl k silnému postavení odborů, přestože tyto odbory byly vyloučeny z oficiálního vyjednávání. Od roku 1973 jsou jimi organizovány početné stávky za vyšší mzdy a lepší pracovní podmínky.

Na přelomu let padesátých a šedesátých výrazně kritizoval režim apartheidu johannesburský časopis *Drum*. Tematikou osvobození černochoů z područí bělošské rasy se zabývaly také ostatní časopisy, často zabavované cenzurou: *Contrast*, *The Purple Renoster*, *Classic*, *Ophir*, *New Coin* aj. Silné osvobozující poselství přineslo také dění v literatuře. Nadaní černošští autoři povětšinou nemohli vydávat svá díla a uchýlovali se do exilu. Kopie některých knih, vydaných v zámorí, se však podařilo propašovat do Jižní Afriky i přes bedlivou státní cenzuru – např. *Blame Me on History* od Blokea Modisane, *A Walk in the Night* Alexe La Guma, či poezie autora Dennise Bruta. Velký ohlas vzbudily také černošské divadelní spolky ve Witwatersrandu a Durbanu.³⁰⁴

Svou roli také nepochybně hrálo Hnutí za sebeuvědomění černochoů / *Black Consciousness Movement*, které vzniklo koncem šedesátých let. Bylo seskupením mnoha menších skupin intelektuálního charakteru, sestávající se převážně z řad vysokoškolského studentstva,³⁰⁵ černošské inteligence i představitelů církví.³⁰⁶

Po prohlášení kmenového území Zuluů samosprávnou domovinou roku 1972, byla obnovena kulturní organizace *Inkatha Yenkululeko Yesizwe*, později přetvořená na politickou stranu *Inkatha Freedom Party*. Ze strany členů *Inkathy*³⁰⁷ se často ozývala ostrá kritika apartheidu.³⁰⁸

4.10 SOWETO EPICENTREM VZDORU

Nejvýraznější osobností *Black Consciousness Movement* byl natalský student Steve Biko. Ve svých četných veřejných vystoupeních vyjadřoval svůj nesouhlas s vládním formováním myšlení mladých černochoů díky přísné kontrole jejich vzdělávání. Hlásal nutnost emancipace Afričanů a jejich vymanění se z předem určené podřadné role ve společnosti. Roku 1969 byla pod jeho vlivem založena černošská Jihoafrická organizace studentů / *South African Students Organization*

THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 211-212.

³⁰⁵ Mnoho z černošských studentů bylo ovlivněno již zmíněným garveyismem.

³⁰⁶ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 238.

³⁰⁷ Například významný zulský náčelník a představitel ANC, Albert Lutuli.

³⁰⁸ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 237.

(SASO).³⁰⁹ Proklamovaná ideologie odporu vůči vzdělávání v režii vládnoucích nacionalistů se rychle rozšířila i do středních a nižších bantuských škol. Ty byly v zoufalém stavu. Přeplněné třídy, nekvalifikovaní učitelé, nízká úroveň vzdělávání. To vše nebylo dílem náhody, ale záměrem Správy pro bantuské vzdělávání / *Departement of Bantu Education*. Situace ve školách se ještě přiosťřila zavedením afrikánštiny jako vyučovacího jazyka poloviny předmětů.

Takové školy, plné nespokojených žáků, se nacházely také v černošské čtvrti Soweto. Původně zcela obyčejné, ničím zvlášť zajímavé sídliště nedaleko Johannesburgu. Až do osudného dne, středy 16. června 1976, kdy se neblaze proslavilo po celém světě. Ten den ráno vyšlo do ulic na 20 000 černošských školáků, protestujících proti stavu černošského školství. Během několika hodin se klidný pochod odvážných černošských dětí, směřujících na stadion v Orlandu, dostal do konfrontace s policií. Ta do nich začala pálit. Svět posléze obletěla fotografie zabitého třináctiletého školáka Hectora Petersona.³¹⁰ Kromě něj přišli o život minimálně tři další lidé.³¹¹

Střelbě nepředcházela žádná pokyn k rozpuštění davu, nebyl vypálen ani jeden varovný výstřel. Vypukl totální chaos, policie vypustila psy. Policejní auta byla kamenována a zapálena. Zapálena byla také všechna vozidla a budovy, patřící správě Soweta, ministerstvu či bělochům. Pivnice a obchody s lihovinami byly vypleněny a taktéž zapáleny. Dva úředníci byli ubiti k smrti.³¹²

Vláda uzavřela školy a nechala armádu obklíčit Soweto. Během 24 hodin se střelba a násilí rozšířila po všech 28 částech, které tvoří sídliště o rozloze 72 kilometrů čtverečních. V několika následujících dnech bylo zničeno 139 budov a 143 vozidel. 4. srpna se na 20 000 studentů shromáždilo na centrálním náměstí v Johannesburgu a požadovali propuštění spolužáků, zatčených 16. června. Bezúspěšně, byli rozehnáni policií. Několikrát proběhla i stávka sowetských zaměstnanců. Především pracovní bojkot z 23., 24. a 25. srpna provázelo zuřivé násilí a zabíjení obyvatel, děti nevyjímaje.³¹³ Při demonstraci proti návštěvě Henryho Kissingera v Jižní Africe bylo 17. září bylo zastřeleno šest dětí a 35 Afričanů zraněno.

Soweto se stalo epicentrem revolty. Vlna vzdoru se šířila za jeho hranice a vyvolala nepokoje a násilné bouře na sídlištích ve všech jihoafrických provinciích i bantustanech. Nacionalisté na vzniklou situaci reagovali velmi brutálně. Podle oficiální zprávy vyšetřovací komise z února 1977

³⁰⁹ Vznikla odtržením od Národního svazu jihoafrických studentů / National Union of South African Students, v níž převažovali bělošští zástupci.

³¹⁰ Viz Příloha č. 23.

³¹¹ Official website of the *African National Congress* [online]. A brief history of the ANC [cit. 2012-04-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.anc.org.za/show.php?id=206>>.

³¹² BRINK, Elsabé (a kol.). *Soweto. 16. June 1976 – Personal Accounts of the Uprising*. Cape Town: Kwela Books, 2001, ISBN 978-0-7957-0232-7, s. 9.

³¹³ BRINK, Elsabé (a kol.). *Soweto. 16. June 1976 – Personal Accounts of the Uprising*. Cape Town: Kwela Books, 2001, ISBN 978-0-7957-0232-7, s. 9-10.

bylo nejméně 575 lidí zabito,³¹⁴ z toho 138 obětí mladších osmnácti let.³¹⁵ Při výsleších byl spolu s ostatními umučen i Steve Biko, vedoucí intelektuální opozici.³¹⁶

Školy byly znovu otevřeny v červenci roku 1977, ale mnoho mladých Afričanů je odmítalo navštěvovat. Některé školy byly vypáleny - pravděpodobně militantními studenty, kteří se odmítali vrátit do školních lavic. Ti vyrostli prakticky na ulici, v duchu hesla *napřed svobodu, potom vzdělání*.³¹⁷ Školní účast se však i přes to pomalu zvyšovala, od afrikánštiny bylo prozatím upuštěno. Během celého roku 1977 docházelo k potyčkám mezi studenty a policií. Nemalý počet studentů za ně zaplatil životem. Okupované Soweto se dostalo do stadia relativního klidu až počátkem roku 1978. Vyšetřováním povstání byla nacionalisty pověřena *Cillie Commission*. Své závěry publikovala v roce 1979 včetně doslovného znění výpovědí samotných studentů.

Násilí pokračovalo po celé zemi i v dalších letech. Afričané se nenechali zlomit represivními opatřeními vlády a k protestům a demonstracím se jich přidávalo stále více. Mladí lidé po tisících opouštěli zemi a podstupovali vojenský výcvik v zahraničí.³¹⁸ Po absolvování výcviku pak s pomocí ANC a PAC pronikali zpět do vlasti a zapojili se do vedené partyzánské války proti rasistickému režimu Národní strany.³¹⁹

4.11 BĚLOŠKÝ ODPOR VŮČI REŽIMU

Bělošská menšina Jižní Afriky ani zdaleka nebyla složena pouze ze zastánců politiky apartheidu. I v řadách bělochů se našla řada osob a organizací, vzdorujících rasistickému režimu. Brzy po volbách v roce 1948 vydali představitelé všech jihoafrických církví³²⁰ prohlášení, v němž kritizovali apartheid. Následovaly roky konfliktů s vládou, až roku 1968 vydala Jihoafrická rada církví / *South African Council of Churches* prohlášení, kde shledává rasistickou vládní pseudo-doktrínu v rozporu s křesťanskými zásadami.³²¹

Tradičním střediskem odporu proti apartheidu byla akademická půda, především pak anglické univerzity v Kapském Městě a ve Witwatersrandu. Hlavní slovo dostala *National Union of South*

³¹⁴ Mezi oběťmi bylo 494 Afričanů, 75 „barevných“, 5 bělochů a 1 občan indického původu.

³¹⁵ THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 213.

³¹⁶ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 241.

³¹⁷ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 240.

³¹⁸ Vojenský výcvik podstupovali převážně v Angole a Tanzanii.

³¹⁹ THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 213.

³²⁰ S výjimkou Holandské reformované církve.

³²¹ THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 204.

Africans Students (NUSAS), která uspořádala roku 1959 sérii demonstrací proti uzavření vysokých škol Afričanům. O sedm let později zařídila návštěvu senátora Roberta Kennedyho, který se ve svých projevech vyjadřoval k apartheidu značně odsouzeně. Netrvalo dlouho, a vedoucí představitelé byli nařčeni z ohrožení bezpečnosti státu a roku 1974 byl NUSAS znemožněn zisk zahraničních finančních prostředků.³²²

*Black Sash*³²³ pak byla ryze dámskou záležitostí, většinou sestávající se z anglicky mluvících dam, náležejících ke střední třídě. Přitahovaly zraky médií především díky zvolené formě odporu: oblečené do bílých šatů s černými šerpami, se sklopenou hlavou mlčky lemovaly místa s vysokou frekvencí politiků – například před vchodem do parlamentu.³²⁴ I přes zákaz demonstrací, který přišel v roce 1976, organizace nadále existovala a poskytovala právní poradenství Afričanům, kteří se dostali do křížku s rasistickými zákony.³²⁵

4.12 JIHOAFRICKÁ POLITICKÁ SCÉNA

Jihoafrickou politickou scénu jsme v předchozím textu opustili v polovině padesátých let. Je tudíž nasnadě si říci, jak probíhal vývoj bělošské politické scény během následujících dvou dekad.

4.12.1 LÉTA PADESÁTÁ

Padesátá léta byla ve znamení příprav pro úplnou segregaci černošského obyvatelstva, k čemuž směřovala většina vládních kroků.³²⁶ Tato rasistická opatření však nezůstala bez zahraniční odezvy. Proti jihoafrickému zákonodárství protestovali především členové Commonwealthu a nejvíce pak samotná Anglie. Jihoafričané to však považovali za svou vnitřní záležitost a počali uvažovat o vytvoření samostatné republiky. Myšlenka úplné samostatnosti měla své zastánce především mezi Afrikánci.

³²² THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 205.

³²³ *Black Sash*, neboli Černé šerpy, byla organizace založená v Jižní Africe roku 1955. Zpočátku bílé ženy bojovaly proti zrušení volebního práva barevných a míšenců v Kapské provincii. S postupující mašinerií, která čím dál více zasahovala většinu oblastí života Afričanů, začaly bojovat proti schvalovaným zákonům a právním předpisům.

³²⁴ Viz Příloha č. 21.

³²⁵ THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 205.

³²⁶ Viz kapitola č. 4.3.

Vláda nemeškala a postupem času svými opatřeními³²⁷ počala připravovat půdu pro vyhlášení republiky. Během vlády ministerského předsedy J. G. Strijdoma v letech 1954 – 1958 se dokonce při oficiálních státních příležitostech hrála pouze jihoafrická hymna a byla vyvěšována jihoafrická vlajka – bez toho, aby měla po boku vlajku britskou.³²⁸ Strijdomův nástupce³²⁹, Hendrik Frensch Verwoerd,³³⁰ dovedl myšlenku nacionalistů o jihoafrické samostatnosti do zdárného konce.

4.12.2 VYHLÁŠENÍ REPUBLIKY

Rok 1960 byl rokem změny. Nejen v celosvětovém měřítku, kde ve spoustě zemí došlo k vymanění se zpod koloniální nadvlády – ale i v Jižní Africe. Na půdě jihoafrického parlamentu pronesl svůj projev ministerský předseda Velké Británie Harold Macmillan. Ostře v něm kritizoval jihoafrické poměry a byl velmi překvapen silou zdejšího nacionalismu. Bohužel i na základě toho se leckteří angličtí voliči, do té doby protirepublikánského smýšlení, přiklonili k myšlence úplné samostatnosti. Obávali se možného pohlcení černošskou většinou, pokud země zůstane v Commonwealthu a po vzoru jeho členů bude akceptovat zájmy různých etnik.

Na podzim proběhlo bělošské referendum o vyhlášení republiky. Výsledek nebyl až tak překvapivý. Všechny provincie, s výjimkou Natalu, se vyjádřily pro samostatnost. 15. března 1961 Jihoafrická unie oficiálně vystoupila z Commonwealthu.³³¹ 31. května byla vyhlášena republika. Hlavou státu se místo britské královny, kterou v Jižní Africe zastupoval guvernér, stala loutka v podobě prvního prezidenta Charlese Robbertse Swarta.³³² A tak již nebylo překážek na čim dál systematictější a brutálnější cestě k absolutní segregaci černošské populace.

4.12.3 60. A 70. LÉTA

Do konce šedesátých let byla zavedena úplná územní segregace a tím se naplnil sen převážné části bělošského obyvatelstva. Ostatně také proto volili Národní stranu, která měla apartheid jako hlavní bod svého volebního programu. Afričané samozřejmě volit nesměli a přiznání volebního

³²⁷ Jako zásadní považují zákony o jihoafrickém občanství, o výhradním užívání vlastní hymny či vytvoření nového státního znaku.

³²⁸ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 218-221.

³²⁹ Díky volebnímu programu, slibujícímu především vyhlášení republiky, Verwoerd s přehledem vyhrál parlamentní volby roku 1958.

³³⁰ H. F. Verwoerd se velkou měrou zasloužil o realizaci apartheidu. Ministerským předsedou za Národní stranu byl v letech 1958-1966, kdy byl zavražděn.

³³¹ Sice původně v britském společenství chtěla setrvat, ale tváří v tvář požadavku na ukončení apartheidu se rozhodla z něj vystoupit.

³³² HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 225.

práva rozhodně nebylo do budoucna v plánu. I přes značné protesty, ozývající se ze zahraničí.³³³ Jihoafrická vláda se pomocí dalších zákonů a opatření snažila udržet pod pokličkou kritiku stávajícího režimu.³³⁴ Celou řadu dalších pravomocí a pokynů, jak toho docílit, dostala policie především v období, kdy bylo křeslo ministra spravedlnosti obsazeno bývalým generálem v Ossewabrandwag B. J. Vorsterem. Ten se posléze stal ministerským předsedou (1966-1978) a nakrátko i jihoafrickým prezidentem (1978-1979).

4.13 NĚMECKÁ JIHOZÁPADNÍ AFRIKA / NAMIBIE

Spory o území Jihozápadní Afriky probíhaly mezi vládou Jižní Afriky a Organizací spojených národů již od padesátých let. Po převzetí moci Národní stranou roku 1948 byla prohlášena pátou provincií a její dosavadní mandátní správa byla ukončena. Jihoafrická vláda nic nedbala výzvy k předání území OSN, kterou vyřkl roku 1950 Mezinárodní soud. Naopak zde důrazně začala prosazovat rasistické zákony. Místní černošští Afričané se pokusili proti nově nastalému pořádku vzbouřit, jejich vzpoura však byla brutálně potlačena. Po protestech afrických států bylo vyvoláno nové jednání u Mezinárodního soudu. Všechny jeho požadavky k odstranění rasové segregace a diskriminace však vláda Jižní Afriky bojkotovala. Bojkotovala i další výzvy Haagského mezinárodního soudu i Rady bezpečnosti OSN. Teprve po návštěvě Jižní Afriky předsedou OSN Kurtem Waldheimem se věci začaly obracet k lepšímu, byť velmi pomalu.³³⁵ Až roku 1988, na základě tripartitní dohody Jižní Afriky s Angolou a Kubou, se Jižní Afrika stáhla z namibijského území. V říjnu 1989 pak v samostatné Namibii proběhly první svobodné volby. Oficiální nezávislost získala 21. března 1990.

4.14 EKONOMIKA JIŽNÍ AFRIKY

Růst ekonomického potenciálu Jihoafrické republiky a její silná pozice ve světové ekonomice byla jedním z významných faktorů, ovlivňujících chod apartheidní mašinerie. Jižní Afrika zaujímala výjimečnou roli ve světovém hospodářství. Na jejím území se nalézají značné množství nerostných surovin. Kromě zlata³³⁶ a diamantů jsou to především čtyři další minerály – platinové kovy, chrom, mangan a vanadium. Shodou okolností jsou všechny nezbytné pro západní průmysl – a tak je

³³³ Viz kapitola 3. a 4.3.

³³⁴ Např. pomocí Zákona o obraně / *Amendment Defence Act* (1961).

³³⁵ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 228-229.

³³⁶ V roce 1979 Jižní Afrika vyprodukovala 60% celosvětového zlata.

ekonomika Jižní Afriky velmi atraktivní pro americké i evropské obchodní zájmy. Roku 1950 měla zdaleka největší investice do jihoafrické ekonomiky Velká Británie, ale svou pozici ztratila v druhé polovině 60. a počátkem 70. let na úkor investic amerických.³³⁷ Například soukromé americké investice se mezi lety 1963-1969 zvýšily o 80% a roku 1971 dokonce dosáhly výšky 964 miliónů dolarů.³³⁸ Čím dál angažovanějšími byly také státy kontinentální Evropy a Japonsko. V letech 1940-1970 vzrostla celková jihoafrická produkce dvaapadesátkrát.³³⁹

4.15 ZAHRANIČNÍ ODEZVA NA RASISTICKOU POLITIKU

Až do roku 1978 byly organizace bojující proti apartheidu silné v rétorice, ale jejich činy pokulhávaly. Na výzvy k odstranění apartheidu jihoafrická vláda dokázala efektně odpovídat a odpovědi brilantně aplikovala do oficiální režimní propagandy. Především zahraniční propaganda pak líčila Jižní Afriku jako stabilní, civilizovaný stát a nepostradatelnou součást svobodného světa a jeho vytrvalého boje proti mezinárodnímu komunismu.³⁴⁰

4.15.1 ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ

Roku 1952 schválilo generální shromáždění Organizace spojených národů rezoluci odsuzující apartheid. Ten odsuzovala také Organizace africké jednoty / *Organization of African Unity* a vytvořila Výbor pro osvobození / *Liberation Committee* se sídlem v Tanzanii. Jeho úkolem bylo zřizování táborů pro jihoafrické uprchlíky, jejich vzdělání a vojenský výcvik. V roce 1967 pak Generální shromáždění OSN vytvořilo Zvláštní výbor pro apartheid / *Special Committee on Apartheid*, který vydal publikace odsuzující jihoafrickou rasovou politiku. Roku 1977 poté, co jihoafrická policie zavraždila vůdce protestů Stevea Bika a vláda zakázala mnoho organizací, bojujících proti apartheidu, Rada bezpečnosti OSN jednomyslně schválila uvalení zbrojního embarga proti Jižní Africe. Poprvé tak učinila ke svému členskému státu.³⁴¹ Apartheid byl odsouzen Valným shromážděním OSN jako „zločin proti lidstvu“.³⁴²

³³⁷ THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 217.

³³⁸ LACINA, Karel. *Politika apartheidu*. Bratislava: Pravda, 1981, s. 78.

³³⁹ LACINA, Karel. *Politika apartheidu*. Bratislava: Pravda, 1981, s. 71.

³⁴⁰ Komunistický byl dle vládní propagandy samozřejmě zakázaný *African National Congress* a povstání z let 1960 a 1976-1977 iniciovali jak jinak než komunisté.

THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 213-215.

³⁴² *Zločin proti lidstvu. Otázky a odpovědi o apartheidu v Jihoafrické republice*. Praha: Organizace spojených národů, 1976, s. 4.

4.15.2 SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ

Černošští američtí vůdci se začali identifikovat s černošskými jihoafričany a agitovat proti politice apartheidu. Během vlády prezidenta Eisenhowera (1953-1961) Spojené státy americké nadále považovaly Jižní Afriku za spojence bez ohledu na uplatňovanou rasovou politiku. Posléze sice v OSN hlasovali pro odsouzení apartheidu, ale obchod probíhal nadále beze změn. Za vlády J. F. Kennedyho a L. B. Johnsona (1961-1969) se kritika apartheidu přiosvětila. Spojené státy zastavily prodej zbraní do Jižní Afriky, ale odmítly ekonomické sankce. Svou pozici v jihoafrickém hospodářství naopak upevnili. Za Nixonovy a Fordovy éry (1969-1977) byl postoj k Jižní Africe ze strany U. S. A. relativně liberální. Tento postoj vůči Jižní Africe nabral opačný směr až s prezidentem Jimmy Carterem (1977-1981).

5. APARTHEID V KRIZI

5.1 BLÝSKÁ SE NA LEPŠÍ ČASY

Rokem 1978 počínají jihoafrické „trable“. Dosavadní hospodářský boom vystřídal prudký ekonomický pokles.³⁴³ Zatímco v letech šedesátých byly upřednostněné etnické zájmy nad třídními, v sedmdesátých letech nastává postupná změna v myšlení bělošské menšiny, obývající nejjižnější cíp Afriky. Afrikánská solidarita, která byla klíčem k volebnímu úspěchu, se rozpadá. Ti tam jsou izolovaní konzervativní búrští farmáři - 88% Afrikánců trvale žije ve městech.³⁴⁴

Ve vedení Broederbond i Národní strany byla stará elita nahrazena novou generací úspěšných profesionálů, podnikatelů či vlastníků půdy. Začalo se mluvit o reformě apartheidu – formou pečlivě promyšlených změn, které však měly v podstatě ještě prohloubit bělošskou nadřazenost. Motivací pro reformu byla především snaha umlčet zahraniční i domácí kritiku. Tento smělý plán narazil na odpor voličů. Volič-dělník se bál černošské konkurence, stejně tak jako volič-zemědělec. Volič-úředník by pravděpodobně přišel o práci, která spočívala v prosazování rasistických zákonů. A ostatní? Afrikánská intelektuální sféra, duchovenstvo nevyjímaje, si začala uvědomovat, že apartheid není tak nesmrtelný, jak se zdálo, když ho ta samá vrstva před mnoha lety budovala. S návrhem „reformy“ se nespokojili a usilovali o zásadní změny, jež by odstranily segregaci ras na jihoafrickém území.³⁴⁵

5.2 NÁSTUP P. W. BOTHY

Po skandálu, který otrásl Národní stranou roku 1978,³⁴⁶ dosedl na křeslo ministerského předsedy Pieter Willem Botha.³⁴⁷ Nahradil Johna Vorstera, který úřad vykonával již od roku 1966.

V době Bothova nástupu do úřadu se ozývala čím dál silnější kritika apartheidu ze strany zahraničních států. Na Jižní Afriku byly mimo četných politických sankcí uloženy také sankce ekonomické.³⁴⁸ Na to už nešlo nereagovat.

³⁴³ Roční inflace činila kolem deseti procent.

³⁴⁴ THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 223.

³⁴⁵ THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 224-225.

³⁴⁶ Bylo zjištěno, že členové vlády zpronevěřili veřejné peníze určené pro tajnou propagandu.

³⁴⁷ P.W.Botha, Afrikánci přezdíváný *Die Groot Krokodil* (velký krokodýl), byl předsedou vlády 1978 až 1984, a posléze zastával až do roku 1989 funkci prezidenta Jihoafrické republiky. Politickou kariéru opustil téhož roku kvůli zdravotním problémům.

³⁴⁸ O uložení ekonomických sankcí proti jihoafrickému rasistickému režimu se zasloužili především skandinávské země.

5.2.1 RASOVÁ PŘEHRADA MÁ PRVNÍ PUKLINY

Za vlády P. W. Bothy je započato odstraňování statutárního apartheidu³⁴⁹ Pokusil se přizpůsobit měnící se situaci, aniž by alespoň zpočátku přespříliš obětoval moc Afrikánců. Nechal zrušit znaky a symboly apartheidu, které nebyly nezbytné k zachování bělošské nadřazenosti. Do vedení Národní strany přibýlo několik Evropanů, snažil se zachovat neutrální postoj k sousedním zemím. První vlaštovkou budoucí svobody bylo povolení vlastnictví soukromého majetku v bělošských oblastech pro Afričany. Zlepšila se školská politika, uvolnilo se omezení trhu s pracovními silami. Nebělošští obyvatelé také znovu získali právo vlastních odborů.³⁵⁰ Svoji politikou³⁵¹ získal Botha určitou důvěru doma i v zahraničí. V očekávání budoucích skutků vetovala Rada bezpečnosti další sankce proti Jihoafrické republice.

Reformní proces měl ovšem své limity. Školní vzdělávání bylo nadále přísně odděleno., výdaje na jednoho bělošského žáka stále několikanásobně převyšovaly výdaje pro vzdělání Afričanů. Podobné rozdíly zůstaly i ve zdravotnických a sociálních službách.³⁵²

Roku 1980 byl zrušen senát, o tři roky později byl na základě bělošského referenda vytvořen tříkomorový parlament. A opět bez černošského zastoupení.³⁵³ Roku 1984 byl přijat ústavní zákon, zavádějící prezidentský systém. Botha se tak v Jižní Africe stal prezidentem, jehož povinnosti splynuly s povinnostmi předsedy vlády.³⁵⁴

³⁴⁹ SKALNÍK, Petr. Politická kultura v postkoloniální Africe. In: In: ONDERKA, Pavel (ed.). *Afrika: dvojnásobné jaro 1994*. Uherské Hradiště a Praha: Aegyptus, 2004, s. 121.

³⁵⁰ Zajímavým údajem může být to, že odborová hnutí v roce 1980 čítala na 57 000 zaměstnanců. Díky nové legislativě – hnutí se musela zaregistrovat, ale měla právo na ohlášenou stávku - bylo o rok později v odborových svazech pětkrát tolik členů.

³⁵¹ Více viz následující kapitola 5.2.2 Reformní proces.

³⁵² THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 226.

³⁵³ Oficiálně to vláda zdůvodňovala tím, že přeci mají samostatné, nezávislé státy (rozuměj bantustany), ve kterých mají svá politická práva.

³⁵⁴ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 245-246.

5.2.2 PRO-APARTHEIDNÍ HNUTÍ

Bothovy reformní snahy se však nenesly s úspěchem u části členů jeho Národní strany. Ti se odštěpili a založili svou *Konserwatiwe Party* / Konzervativní stranu v čele s Andriesem Teurnichtem. Strana si kladla za cíl setrvání u politiky rasové segregace, posílení afrikánského ducha a chtěla v Jižní Africe zachovat rasovou čistotu.

Ani členové Broederbond z nastalé změny nebyli nijak nadšeni – člen Piet Koornhof při návštěvě Washingtonu roku 1979 prohlásil,³⁵⁵ že „*apartheid je mrtev*“.³⁵⁶

Po roce 1979 a především během následujících let 1980-1986 začala sílit silně pravicová mimovládní hnutí. Částečně to způsobil i výrok premiéra Bothy z roku 1978, že Afrikánci se musí „*přizpůsobit nebo zemřít*“.³⁵⁷ Avšak nejvlivnějším z pravicových hnutí bylo Afrikánské hnutí odporu / *Afrikaner Weerstandsbewegening* (AWB). AWB byla založena roku 1973 a od té doby bojovala za zachování územní segregace, nejrazantněji v době předání moci v zemi černošské většině v roce 1994.

5.3 SÍLÍCÍ REZISTENCE AFRIČANŮ PROTI APARTHEIDNÍMU REŽIMU

Po nepokojích z let 1960 a 1961 vláda dosáhla zklidnění situace pomocí mnoha represivních opatření a zákonů, zákazem organizací a zatýkáním disidentů, po vzpouře v Sowetu se podobné praktiky minuly účinkem. Naopak – každý Afričan byl naladěn na bojovnou notu a měl odhodlání se bít za svou svobodu. Všichni se zapojili do úsilí oklestit Jižní Afriku od apartheidu. Muži i ženy, děti i dělníci, studenti i zaměstnanci, vzdělaní i negramotní. V příštích několika letech rezistence k apartheidu sílila v každém městě v zemi, i v každém bantustanu.

V srpnu 1983 byla tisícem zástupců z 575 organizací založena Sjednocená demokratická fronta / *United Democratic Front*, jejímž cílem byla koordinace vnitřního odporu proti apartheidu. V letech 1983-1984 proběhla vzpoura v domovině Ciskei i v trojúhelníku Pretoria-Witwatersrand-Vereeniging. Během nich bylo usmrceno na 175 Afričanů. Útoky na hroutící se mašinerii apartheidu nepolevovaly ani v následujících letech.

³⁵⁵ Měl sice pravdu, ale řekl to s desetiletým předstihem.

³⁵⁶ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 245.

³⁵⁷ KEMP, Arthur. *Vítězství nebo násilí*. Praha: Kontingent Press, 2008, ISBN 978-80-254-2468-1, s. 31.

5.4 SITUACE SE STÁVÁ NEUDRŽITELNOU

První polovina osmdesátých let byla závanem naděje pro jihoafrickou demokracii. Situace v zemi se však pod tíhou nepokojů a revolt Afričanů stává neudržitelnou. Vláda přistupuje ke stejnému „řešení“, jako v minulosti – vyhláší výjimečný stav.³⁵⁸ Psal se rok 1985 a hlavní roznětkou byly především poměry ve školství. Probíhaly bojkoty škol i autobusů, vzpoury i stávky, politicky motivované násilné akce i použití zápalných bomb.

Vyhlášením výjimečného stavu a sprškou represivních nařízení³⁵⁹ se však situace nezklidnila, nadále probíhaly krvavé bouře a protestní pochody. Oficiální černošští představitelé vzdávali své funkce. Nad kolaborujícími Afričany vynášeli „*uliční soudy*“³⁶⁰ rozsudky smrti. Během pouličních šarvátek byli lidé upalováni zaživa. Způsob jejich upalování neblaze proslul po celém světě jako *necklacing*.³⁶¹ Během onoho roku přišlo o život nejméně 879 lidí.³⁶² Systém se hroutil.

Prezident Botha nenalezl schůdnou cestu k vyřešení vyvstalých problémů. Jím započaté reformy pomalu pokračovaly. Ty však nebyly konečným řešením. Poté, co musel ze zdravotních důvodů Botha odstoupit z vedení Národní strany i z prezidentské funkce, jej nahradil Frederik Willem de Klerk.

³⁵⁸ Vyhlášen 20.7.1985 a trval až do počátku devadesátých let.

³⁵⁹ Přísná cenzura, zákaz organizací usilujících o demokracii,..atp.

³⁶⁰ HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, s. 256.

³⁶¹ V překladu „dát někomu na krk náhrdelník“. Odsouzený měl na krku nasazenou pneumatiku, naplněnou benzínem. Pochopitelně zapálenou.

³⁶² THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, s. 229.

5.5 NABÍDKA SVOBODY

Jednou ze snah vlády o řešení jihoafrických problémů byly také pokusy vyjednávat s nejnvýraznějším politickým vězněm, Nelsonem Mandelou. První rozhovor vedl Mandela s ministrem spravedlnosti Kobie Coetseem v roce 1987. Před Mandelovým propuštěním z vězení se sešli celkem dvanáctkrát.³⁶³ Bojovník za osobní svobodu a rovnoprávnost Afričanů byl v té době již čtvrt století za mřížemi. Byla mu nabízena svoboda za podmínky, že ukončí veškeré probíhající násilí. Svou odpověď dal ve známost širokým masám prostřednictvím své dcery:

„Můj otec vzkazuje:

Jakou svobodu mi nabízejí, když organizace lidu je pořád zakázaná?

Jakou svobodu mi nabízejí, když mě můžou zavřít jen proto, že nemám doklady?

Jakou svobodu mi nabízejí, když nesmím žít s rodinou?

Jakou svobodu mi nabízejí, když musím žádat o povolení žít ve městě?

Jakou svobodu mi nabízejí, když práci mohu hledat jen s razítkem v dokladech?

Jakou svobodu mi nabízejí, když ani neuznají, že jsem právoplatný občan Jižní Afriky?

Vyjednávat mohou jen svobodní. Vězňové nemohou uzavírat dohody.

Můj otec vzkazuje:

Nemohu a nebudu se k ničemu zavazovat v době kdy vy, lid, ani já, nejsme svobodní.

*Vaši svobodu a mou svobodu nelze oddělovat. Já se vrátím. Amandla!*³⁶⁴

³⁶³ HULEC, Otakar. Některé paralely ve vývoji Jihoafrické a České republiky od totality k demokracii. In: ONDERKA, Pavel (ed.). *Afrika: dvojnáčné jaro 1994*. Uherské Hradiště a Praha: Aegyptus, 2004, s. 63.

³⁶⁴ Životopisný film, dokumentující život Nelsona Mandely po dobu jeho pobytu za mřížemi. *Sbohem, Bafano* (Goodbye, Bafana, Bille August, 2007).

6. DEMONTÁŽ APARTHEIDU A ZROZENÍ DEMOKRACIE

6.1 REFORMNÍ PROCES V REŽII TANDEMU DE KLERK & MANDELA

Na počátku roku 1990, s nástupem éry F. W. de Klerka, dostával sen o rovnosti všech ras na jihoafrické půdě konečně konkrétní podobu. De Klerk ihned po nástupu do úřadu podnikl řadu kroků k tomu vedoucích. Zrušil zákaz činnosti organizací bojujících za demokracii, omezil pravomoci Úřadu státní bezpečnosti / *Bureau of State Security*, slíbil změny v soudním systému, propuštění politických vězňů a odvolání výjimečného stavu. Zároveň začal vyjednávat s opoziční ANC o dalších reformních krocích.

Nelson Rolihlahla Dalibhunga Mandela byl na svobodu propuštěn 11. 2. 1990. Lidé po celém světě jej bouřlivě vítali jako hrdinu. Ten den zářila newyorská Empire State Building v barvách ANC.³⁶⁵ Bezprostředně po svém propuštění pronesl v Kapském Městě projev ke shromážděným lidem. Otevřeně v něm mimo jiné vyjádřil, že dny apartheidu jsou v Jihoafrické republice sečteny.

*„Přátelé, soudruzi a spoluobčané. Zdravím vás všechny ve jménu míru, demokracie a svobody pro každého! Nestojím tady před vámi jako prorok, ale jako váš pokorný služebník. Vaše neúnavné a hrdinské oběti mi umožnily, abych tu dnes stanul před vámi. Zbývající dny svého života proto vkládám do vašich rukou.“*³⁶⁶

Demokratizace Jihoafrické republiky rozhodně nebyla jednoduchá záležitost, ale přes všechna úskalí se jej podařilo dotáhnout do zdánlivě zdárného konce. Za uskutečnění reformního procesu, vedoucího k demokratizaci Jižní Afriky, byla Nelsonu Mandelovi a Frederiku Willemu de Klerkovi udělena v roce 1993 Nobelova cena míru.

První svobodné demokratické volby v Jihoafrické republice proběhly ve stylu *jeden člověk - jeden hlas* v dubnu roku 1994.³⁶⁷ Prvním černošským prezidentem byl zvolen bývalý politický vězeň z Robben Islandu - Nelson Mandela.

Ale to už je jiný příběh.

³⁶⁵ WEZITHOMBE, Umlando. *Nelson Mandela*. Johannesburg & Cape Town, 2008, ISBN 978-1-86842-302-6, s. 153.

³⁶⁶ MANDELA, Nelson. *Dlouhá cesta za svobodou*. Praha: Práh, 2010, ISBN 978-80-7252-290-3, s. 527.

³⁶⁷ NOVOTNÁ, Hana. Kulturní pluralismus v nové Jižní Africe. In: ONDERKA, Pavel (ed.). *Afrika: dvojnásobné jaro 1994*. Uherské Hradiště a Praha: Aegyptus, 2004, s. 80.

ZÁVĚR

Primární cíl mé práce tkvěl v seznámení čtenáře s oficiální státní doktrínou apartheidu, uplatňovanou v letech 1948-1989. Téma se ukázalo značně obsáhlejší, než jsem zprvu předpokládala. Podrobná analýza apartheidního režimu by vydala na stovky, ba i tisíce stran. Jakkoli byl apartheid na počátku mého snažení jasnou volbou, téma jsem si bohužel zvolila velice široké. Čím více skutečností jsem zjišťovala, tím více jsem si uvědomovala, že pro dokonalé pochopení tématu je potřeba vědět toho mnohonásobně více. Díky rozsáhlosti zvoleného tématu jsem musela upustit od původního záměru věnovat poslední kapitolu své práce postapartheidnímu vývoji.

Ponořením se do tématu vystalo mnoho dalších námětů pro zpracování. Za velmi ožehavé téma považuji inspiraci afrikánských nacionalistů u německých nacionálních socialistů a jejich vzájemnou spolupráci. Zajímavý námět, který dosud nebyl důkladněji zpracován, spatřuji v akci Holandské Východoindické společnosti z roku 1688. Toho roku nechala dovézt do Kapské provincie holandské dívky – sirotky – za účelem jejich provdání za búrské farmáře.

Cílem sekundárním, avšak nesmírně důležitým pro celkové pochopení historických souvislostí, bylo zpracování jednotlivých etap historického vývoje rasového soužití na půdě nejjihnějšího cípu Afriky. V předložené práci jsem se snažila vystihnout skutečnost, že apartheid *nespadl z nebe* v roce 1948. Tím jsem si zároveň odpověděla na položenou otázku o kořenech jihoafrického rasistického zákonodárství.

Drahnou dobu před etablováním apartheidu si rasistické smýšlení našlo cestu k srdcím evropských kolonizátorů. Počátky můžeme spatřit již v době, kdy se snažili o *domestikaci* Afričanů, které považovali spíše za zvířata než za lidské bytosti. Rasismus a tvrdé zacházení s Afričany byly pro búrské farmáře přirozenou součástí života. Základem novodobého afrikánského nacionalismu pak bylo populární neokalvinistické učení Holandské reformované církve³⁶⁸ a společenství Afrikaner Broederbond³⁶⁹. Búrský nacionalismus dmoucí se na povrch koncem 19. století byl taktéž významně

³⁶⁸ Učení Holandské reformované církve rozdělovalo lidi na „Bohem vyvolené“ a na ty, jež jsou určeni k podřadnému postavení.

³⁶⁹ Polonáboženské společenství *Afrikaner Broederbond* nijak neskrývalo své otevřeně rasistické názory nejen vůči černošské populaci, ale i vůči míšencům, Indům či Angličanům, okupujícím jejich zemi. Jejich hlavním cílem bylo vybudovat výlučně afrikánský, bílý stát.

podnícen britskými aktivitami.³⁷⁰ Afrikánci celkově odmítali rovnost ras v náboženství, kultuře, ekonomice i politice. Odmítali i jenom samotnou myšlenku rovnosti.

Ohlédneme-li se za jihoafrickým historickým vývojem, zcela jasně uvidíme apartheid jako vyústění dlouhodobého procesu rasové nesnášenlivosti Afrikánců vůči Afričanům.³⁷¹ Bělošská honba za mocí, mamonářství a potřeba levné pracovní síly v kombinaci s čím dál silnějším afrikánským nacionalismem byla vražednou kombinací pro demokracii a rovnoprávnost na půdě Jižní Afriky.

Po převzetí moci Národní stranou pak byla definitivně pohřbena myšlenka svobodného vývoje domorodé společnosti. Apartheid se stal v letech 1948-1989 základním kamenem hospodářské a politické struktury Jižní Afriky. Černošské aktivity na kulturním i politickém poli byly uměle bržděny. Pomocí rasového zákonodárství začaly být systematicky prosazovány zákony, posilující územní segregaci černošské populace. Zákony, které určovaly podobu jejich života ve všech směrech. Zákony, které popíraly základní lidská práva.

Oficiálním zdůvodněním byly požadavky na *oddělený vývoj různých ras*. V tomto vývoji však o svobodě pro Afričany nemohla být řeč. Vládnoucí bělošská menšina měla jako jediná volební právo a rozhodovala o osudech desítek milionů Afričanů politikou o nás bez nás – politikou, jež je českému národu velice dobře známa.³⁷² I přes neustávající represivní opatření Afričané nepolevili ve svém úsilí o nastolení svobody.

Práva svobodně si zvolit politické představitele se dočkali počátkem devadesátých let. První svobodné volby v roce 1994 byly ve znamení drtivého vítězství *African National Congress* – ta v té době byla vůdčí silou demokratizačního procesu. Idea národního usmíření a rasové harmonie byla posilována zejména osobností Nelsona Mandely a činností *Truth and Reconciliation Commission* / Komise pro pravdu a usmíření. Byly spuštěny také ekonomické programy, avšak nesetkaly se s přílišným úspěchem.³⁷³ V postmandelovské éře byl vývoj Jihoafrické republiky zpomalen

³⁷⁰ Připojení Transvaalu ke Kapské provincii a úspěšná britská snaha o vytvoření jihoafrické federace.

³⁷¹ Potažmo Evropanů vůči Afričanům/“barevným“/Asijcům/Indům.

³⁷² Mezi Jihoafrickou a Českou republikou vůbec můžeme najít určité paralely vývoje od totality k demokracii. Jeden příklad za všechny - víceméně nenásilný přechod od apartheidu k demokracii zaštitil svou osobností Nelson Mandela, který je pro většinu Jihoafričanů symbolem, jakým je Václav Havel pro většinu Čechů. Více viz: HULEC, Otakar. Některé paralely ve vývoji Jihoafrické a České republiky od totality k demokracii. In: ONDERKA, Pavel (ed.). *Afrika: dvojnásobně jaro 1994*. Uherské Hradiště a Praha: Aegyptus, 2004, s. 62-67.

³⁷³ Program pro obnovu a rozvoj / *Reconstruction and Development Programme* a Politika růstu, zaměstnanosti a přerozdělování / *Growth, Employment and Redistribution Policy*.

především AIDS, nezaměstnaností a kriminalitou. Stále velké procento obyvatel Jižní Afriky žije pod úrovní chudoby. Mezi rasami je ještě dnes patrná nenávist, vzpomínky jsou stále živé.

RESUMÉ

The thesis is about apartheid as an official state doctrine during the years 1948-1989 in Republic of South Africa. The "white men" minority totally controlled life the "black men" majority. The rights and freedoms were determined by racial classification. The government decided of all aspects of every African.

I tried to show in my text historical roots of biological motivated racial segregation. So, in my thesis I wrote about social movements for canceled racial ideology, too. But the apartheid was deeply rooted in thought South Africans, I solve it in last two chapters. The crisis of regime in years 1978-1989 brought his removal and then establishment of new freedom Republic of South Africa.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

ARENDOVÁ, Hannah. *Původ totalitarismu I-III*. Praha: OIKOYMENH, 1996. ISBN 80-86005-13-5, 679 s.

Bible. *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. Ekumenický překlad, Praha, 1985, 283 s.

BRINK, Elsabé (a kol.). *Soweto. 16. June 1976 – Personal Accounts of the Uprising*. Cape Town: Kwela Books, 2001, ISBN 978-0-7957-0232-7, 208 s.

BUDIL, I. T. Historické proměny rasové teorie a ideologie In: BUDIL I. T. *Dějiny, rasa a kultura: sborník příspěvků z interdisciplinárního symposia o problematice ras*. Plzeň, 5. května 2005. Ústí nad Labem: Nakladatelství Vlasty Králové, 2005, ISBN 80-903412-4-1, s. 7-28.

BUDIL, I. T., *Válka Zuluů: Britsko-zulská válka v roce 1879*. Praha: Nakladatelství TRITON, 2006, 303 s.

FREDRICKSON, George M. *Racism – a short history*. Princeton : Princeton university Press, 2002, 207 s.

HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 362 s.

HORÁKOVÁ, Hana. Zulu Nation: Ethnicity and Politics. In: MACHALÍK, Tomáš, ZÁHOŘÍK, Jan (ed.). *VIVA AFRICA 2007, Proceedings of the IInd International Conference on African Studies*. Plzeň: Dryada, 2007, ISBN 978-80-87025-17-8, s. 113-126.

HROCH, Miroslav. *Encyklopedie dějin novověku*. Praha: Libri, 2005, 415 s.

HULEC, Otakar. *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-039-5, 413 s.

HULEC, Otakar. Některé paralely ve vývoji Jihoafrické a České republiky od totality k demokracii. In: ONDERKA, Pavel (ed.). *Afrika: dvojnásobné jaro 1994*. Uherské Hradiště a Praha: Aegyptus, 2004, s. 62-67.

JUDD, Denis. *Vzestup a pád Britského Impéria*. Praha: BB art, 1999, 507 s.

KEMP, Arthur. *Vítězství nebo násilí. Historie Afrikánského hnutí odporu v Jižní Africe*. Praha: Kontingent Press, 2008, ISBN 978-80-254-2468-1 271 s.

KENNEDY, Paul. *Vzestup a pád velmocí. Ekonomické proměny a vojenské konflikty v letech 1500-2000*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996, ISBN 80-7106-173-5, 806 s.

KAGER, Thomas. Ochrana menšin: mezi multikulturalismem a kulturním apartheidem. In: MACHALOVÁ, Tatiana (a kol.). *Lidská práva proti rasismu*. Brno: DOPLNĚK, 2001. ISBN 80-7239-099-6, s. 45-74.

LACINA, Karel. *Nejnovější dějiny Afriky*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1987, 820 s.

- LACINA, Karel. *Politika apartheidu*. Bratislava: Pravda, 1981, 382 s.
- MACHALOVÁ, Tatiana. Co znamená rasismus? In: MACHALOVÁ, Tatiana (a kol.). *Lidská práva proti rasismu*. Brno: DOPLNĚK, 2001. ISBN 80-7239-099-6, s. 84-107.
- MANDELA, Nelson. *Dlouhá cesta za svobodou*. Praha: Práh, 2010, ISBN 978-80-7252-290-3, 599 s.
- NÁLEVKA, Vladimír. *Koncert velmocí. Mezinárodní vztahy v letech 1871-1914*. :Praha TRITON, 2006, 256 s.
- NERAD, Filip. *Búrská válka*. Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan ml., 2004, 232 s.
- NOVOTNÁ, Hana. Kulturní pluralismus v nové Jižní Africe. In: ONDERKA, Pavel (ed.). *Afrika: dvojnáčné jaro 1994*. Uherské Hradiště a Praha: Aegyptus, 2004, s. 78-86.
- SKALNÍK, Petr. Politická kultura v postkoloniální Africe. In: ONDERKA, Pavel (ed.). *Afrika: dvojnáčné jaro 1994*. Uherské Hradiště a Praha: Aegyptus, 2004, s. 113-124.
- SKŘIVAN, Aleš. *Lexikon světových dějin 1492-1914*. Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan ml., 2002, ISBN 80-86493-06-7, 447 s.
- THOMPSON, Leonard. *A history of South Africa*. New Haven and London: Yale University Press, 1995, ISBN 0-300-06543-4, 332 s.
- VAN JAARSVELD, F. A. *The Awakening of Afrikaner Nationalism*. Cape Town: Human&Rosseau, 1961, 258 s.
- WEZITHOMBE, Umlando. *Nelson Mandela*. Johannesburg & Cape Town, 2008, ISBN 978-1-86842-302-6, 191 s.
- WOLF, Josef. *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti*. Praha: Karolinum, 2000, 223 s.
- WOLTON, D. G. *Jižní Afrika včera a dnes*. Praha: Nakladatelství Mír, 1951, 190 s.
- Zločin proti lidstvu. Otázky a odpovědi o apartheidu v Jihoafrické republice*. Praha: Organizace spojených národů, 1976, 31 s.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

Official website of the *African National Congress* [online]. [cit. 2012-04-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.anc.org.za/>>.

BURGER, D. *About South African History* [online]. South African Government Information [cit. 2012-04-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.info.gov.za/aboutsa/history.htm>>.

www.overcomingapartheid.msu.edu

http://www.voortrekker-history.co.za/voorste_great_trek.php

<http://www.voortrekker-history.co.za/graphics/disaster.jpg>

<http://www.britishbattles.com/zulu-war/isandlwana.htm>

<http://www.sahistory.org.za/topic/rand-rebellion-1922>

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/68315/Bantustan>

http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1960/lutuli-bio.html

<http://www.indiana.edu/~origins/teach/p200/p200notes1.20.html>

<http://www.sahistory.org.za/topic/umkhonto-we-sizwe-mk>

<http://law2.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/mandela/mandelahome.html>

www.africanaktivist.msu.edu

<http://www.sahistory.org.za/content/walter-sisulu-and-nelson-mandela-talking-robben-island-prison-after-rivonia-trial?size=slideshow#>,

<http://overcomingapartheid.msu.edu/unit.php?id=17&page=4>.

<http://overcomingapartheid.msu.edu/image.php?id=272>

<http://espressostalinist.wordpress.com/genocide/apartheid-south-africa/>

<http://klub-afrika.blog.cz/1102/burske-valky>

<http://en.wikipedia.org/wiki/File:Broederbond.jpg>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Ossewabrandwag>

http://en.wikipedia.org/wiki/Mohandas_Karamchand_Gandhi_in_South_Africa

http://en.wikipedia.org/wiki/Daniel_Malan

http://myfundi.co.za/e/Sharpeville_%E2%80%93_Beginning_of_the_end_of_apartheid

<http://saharatvonline.com/?p=859>

<http://www.awesomestories.com/assets/soweto-uprising-1976>

http://en.wikipedia.org/wiki/Hector_Pieterse

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Křováci>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Shaka>

http://en.wikipedia.org/wiki/Cecil_Rhodes

<http://www.negroartist.com/CIVIL%20RIGHTS%20images/pages/Nelson%20Mandela%20and%20FW%20de%20Klerk%20Celebrate%20the%20End%20of%20South%20African%20Apartheid.jpg.htm>

OSTATNÍ ZDROJE:

Životopisný film, dokumentující život Nelsona Mandely po dobu jeho pobytu za mřížemi. *Sbohem, Bafano* (Goodbye, Bafana, Bille August, 2007).

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1

Mapa archeologických nálezů na Území Jižní Afriky.

Převzato z: <http://www.indiana.edu/~origins/teach/p200/p200notes1.20.html>

Příloha č. 2

Dobové vyobrazení loveckých Sanů, obývajících jihoafrické území.

Převzato z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Křováci>

Příloha č. 3

Výjev ze života pasteveckých Khoikhoiů.

Převzato z: www.overcomingapartheid.msu.edu

Příloha č. 4

Jan van Riebeeck

Převzato z: www.overcomingapartheid.msu.edu

Příloha č. 5

Shaka kaSenzangakhona - slavný náčelník kmene Zulu, kterému se přezdívá “černý Napoleon”. Tato kresba, pořízená čtyři roky před jeho smrtí (1824), je jeho jedinou podobiznou.

Převzato z: <http://en.wikipedia.org/wiki/Shaka>

Příloha č. 6

Voortrekkers – búrští osadníci z Kapské kolonie, kteří ve vidině země zaslíbené začali nelegálně osidlovat jihoafrické vnitrozemí.

Převzato z: http://www.voortrekker-history.co.za/voorste_great_trek.php

Příloha č. 7

Vootrekkerský *laager* - kruhový val. Spočíval ve svázání kol vozů a vyplnění zbývajících mezer trnitým křovím. Díky vlhčeným volským kůžím také došlo k zachycení oštěpů a šípů.

Převzato z: <http://www.voortrekker-history.co.za/graphics/disaster.jpg>

Příloha č. 8

Cecil Rhodes – architekt britského koloniálního panství.

Převzato z: http://en.wikipedia.org/wiki/Cecil_Rhodes

Příloha č. 9: **Obrazové ztvárnění Rhodesova megalomanského plánu** na vytvoření souvislého pásu britských držav od Kapského města na jihu po Káhiru na severu.

Převzato z: http://en.wikipedia.org/wiki/Cecil_Rhodes

Příloha č. 9

Bitva u Isandlwany. 22. ledna 1879 utrpěli Britové v boji se Zuly porážku v bitvě u Isandlwany. Válku sice nakonec vyhráli, ale jejich sebevědomí bylo značně otřeseno.

Převzato z: <http://www.britishbattles.com/zulu-war/isandlwana.htm>

Příloha č. 10

Fotografie búrských žen a dětí v jednom z 46 koncentračních táborů z přelomu 19. a 20. století. Tyto tábory zřídili Britové pro Búry. Cílem však nebyla samotná likvidace osob jako za Hitlerovského Německa – byly používány *pouze* jako nástroje k donucení protivníka ke kapitulaci.

Převzato z: <http://klub-afrika.blog.cz/1102/burske-valky>

Příloha č. 11

Vůdci tajného polonáboženského společenství **Afrikaner Broederbond**. To nijak neskrývalo své otevřeně rasistické názory nejen vůči černošské populaci, ale i vůči míšencům, Indům či Angličanům, okupujícím jejich zemi. Jejich hlavním cílem bylo vybudovat výlučně afrikánský, bílý stát.

Převzato z: <http://en.wikipedia.org/wiki/File:Broederbond.jpg>

Příloha č. 12

Na počest stého výročí uskutečnění Velkého Treku vzniklo hnutí **Ossewa Brandwag**, které se snažilo o prosazování kulturních a politických požadavků Afrikánců. Byla to jakási jihoafrická obdoba německé SA, jejíž příslušníci byli těsně spojeni s nacisty, od nichž přebírali i některé koncepce rasové politiky.

Převzato z: <http://en.wikipedia.org/wiki/Ossewabrandwag>

Příloha č. 13

V letech 1906-1913 **Gándhí** na území Jihoafrické unie úspěšně aplikoval nenásilnou kampaň občanské neposlušnosti *satjagraha*. Nenásilný odpor spočíval například v neplacení daní, pálení pasů či odmítání spolupráce s úřady.

Převzato z: http://en.wikipedia.org/wiki/Mohandas_Karamchand_Gandhi_in_South_Africa

Příloha č. 14

Roku 1922 proběhla v oblasti Witvatersrandu mohutná vzpoura. Přes 80 000 černošských a přes 10 000 bílých horníků se postavilo proti uzavření poloviny místních dolů. V reakci na generální stávkou bylo dokonce vyhlášeno stanné právo. Stávka byla nakonec za pomoci vojska potlačena.

Převzato z: <http://www.sahistory.org.za/topic/rand-rebellion-1922>.

Příloha č. 15

Na uvedení rasové teorie do praxe měl velkou zásluhu **dr. Daniel Françoise Malan**. Tento rodák z Kapska, absolvent univerzity ve Stellenboschi a původním povoláním kněz Holandské reformované církve, byl pátým ministerským předsedou Jihoafrické unie – a to od června 1948 do listopadu 1954.

Převzato z: http://en.wikipedia.org/wiki/Daniel_Malan

Příloha č. 16

Mapa rozmístění bantustanů. Zde byli násilně soustředováni téměř všichni Jihoafričané černé pleti. Výjimky tvořili pouze dělníci, které potřebovali jejich bílí zaměstnavatelé. Na základě povolení tak mohli se statutem „migrujících pracovníků“ pobývat i mimo domoviny

Převzato z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/68315/Bantustan>.

Příloha č. 17

Od roku 1948 bylo možné spatřit nápis **WHITES ONLY** na takřka všech myslitelných místech. Všechné předpisy a zákony nařizovaly segregaci u vozidel taxislužby, sanitních a pohřebních vozů, v autobusech, vlacích, výtazích, na lavičkách, toaletách, v parcích, na církevních i městských úřadech, v budovách kin, divadel, kaváren, restaurací a hotelů. A samozřejmě na školách a univerzitách.

Převzato z: <http://espressotalinist.wordpress.com/genocide/apartheid-south-africa/>.

Příloha č. 18

Albert Lutuli - tento vybraný řečník a oddaný křesťan se narodil roku 1898. Pocházel z kmene Zulu a původním povoláním byl učitel. V letech 1952-1967 stál v čele ANC. Byl zastáncem nenásilných akcí a spolupráce všech jihoafrických rasových skupin. Za svou roli v nenásilném odporu proti politice apartheidu získal v roce 1960 jako první Afričan Nobelovu cenu míru

Převzato z: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1960/lutuli-bio.html.

Příloha č. 19

Logo Umkhonto we Sizwe, ozbrojené složky ANC. Bylo založeno roku 1961 a u jeho zrodu stál také Nelson Mandela. Po ztroskotání nenásilných metod proti uplatňované rasistické státní doktríně mělo Umkhonto we Sizwe za úkol provádění sabotážních akcí výlučně proti vojenským a státním cílům. Po zákazu činnosti se organizace v Jižní Africe uchýlila do ilegality

Převzato z: <http://www.sahistory.org.za/topic/umkhonto-we-sizwe-mk>.

Příloha č. 20

Federation of South African Women bylo jedno z křídel ANC v čele s Lilian Ngoyi. Ta vedla africké ženy při demonstracích proti zákonu o pasech, který byl roku 1956 rozšířen i na africké ženy. 9. srpna 1956 se na 20 000 žen shromáždilo před vládní budovou v Pretorii a předaly kanceláři premiéra svou petici, načež v tichosti setrvaly 30 minut. Během kampaně proti pasům bylo roku 1958 uvězněno na 2000 Afričanek, včetně Lilian Ngoyi.

Převzato z: <http://overcomingapartheid.msu.edu/unit.php?id=17&page=4>.

Příloha č. 21

Dámská bělošská organizace **Black Sash** přitahovala zraky médií především díky zvolené formě odporu: oblečené do bílých šatů s černými šerpami, se sklopenou hlavou, mlčky lemovaly místa s vysokou frekvencí politiků – například před vchodem do parlamentu. I přes zákaz demonstrací, který přišel v roce 1976, organizace nadále existovala a poskytovala právní poradenství Afričanům, kteří se dostali do křížku s rasistickými zákony.

Převzato z: <http://overcomingapartheid.msu.edu/image.php?id=272>.

Příloha č. 22

21. březen 1960. Masy Afričanů se shromáždily na sídlišti v **Sharpeville** poblíž Johannesburgu. Původně pokojná demonstrace, při níž tisíce lidí oblehly místní policejní stanici, skončila řeží v potocích krve. Policejní síly totiž na několikanásobnou převahu protestujících Afričanů zareagovaly absolutně nepřiměřeně – začaly pálit přímo do demonstrantů. Bylo zastřeleno 67 Afričanů, 186 jich bylo vážně zraněno. Většina z nich byla střelena do zad.

Převzato z: [http://myfundi.co.za/e/Sharpeville %E2%80%93 Beginning of the end of apartheid;](http://myfundi.co.za/e/Sharpeville_%E2%80%93_Beginning_of_the_end_of_apartheid;)
[http://myfundi.co.za/e/Sharpeville %E2%80%93 Beginning of the end of apartheid;](http://myfundi.co.za/e/Sharpeville_%E2%80%93_Beginning_of_the_end_of_apartheid;)
<http://saharatvonline.com/?p=859>

Příloha č. 23

Středa 16. června 1976, Soweto. Ten den ráno vyšlo do ulic na 20 000 černošských školáků, protestujících proti stavu černošského školství. Během několika hodin se klidný pochod odvážných černošských dětí, směřujících na stadion v Orlandu, dostal do konfrontace s policií. Ta do nich začala pálit. Svět posléze obletěla fotografie zabitého třináctiletého školáka Hectora Pieterona.

Převzato z: <http://www.awesomestories.com/assets/soweto-uprising-1976;>
http://en.wikipedia.org/wiki/Hector_Pieteron

Příloha č. 24

Roku 1963 bylo při policejním zátahu na farmě Rivonia v bělošské oblasti nedaleko Johannesburgu zatčeno 17 vůdců ANC. Roku 1964 byli v Rivonijském procesu / *Rivonia Trial* odsouzeni na doživotí nejvyšší představitelé vedení ANC Thabo Mbeki, Walter Sisulu a další. Nelsona Mandelu nevyjímaje. Ostatní vyfasovali většinou patnáctileté tresty. Všichni byli uvrženi do stejné věznice na Robben Islandu.

Převzato z: <http://law2.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/mandela/mandelahome.html>,
www.africanactivist.msu.edu; <http://www.sahistory.org.za/content/walter-sisulu-and-nelson-mandela-talking-robber-island-prison-after-rivonia-trial?size=slideshow#>,
<http://espressostalinist.wordpress.com/genocide/apartheid-south-africa/>.

Příloha č. 25

Stav jihoafrické populace v roce 1978.

Převzato z: <http://espressostalinist.wordpress.com/genocide/apartheid-south-africa/>.

Příloha č. 26

Graf zobrazující složení populace v Jižní Africe, rok 1980.

Převzato z: <http://espressostalinist.wordpress.com/genocide/apartheid-south-africa/>.

Příloha č. 27

Za uskutečnění reformního procesu, vedoucího k demokratizaci Jižní Afriky, byla **Nelsonu Mandelovi a Frederiku Willemu de Klerkovi** udělena v roce 1993 Nobelova cena míru.

Převzato z: http://www.negroartist.com/CIVIL%20RIGHTS%20images/pages/Nelson%20Mandela%20and%20FW%20de%20Klerk%20Celebrate%20the%20End%20of%20South%20African%20Apartheid_jpg.htm.

